

รายงาน
การสังเคราะห์สภาวะการณ์
และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
พฤษภาคม 2550

379.593 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส 691 ร รายงาน การสังเคราะห์สภาวะการณ์ และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย
กรุงเทพฯ, 2550

90 หน้า

ISBN : 978-974-559-055-7

1.คุณภาพการศึกษา -วิจัย 2.การศึกษา -ไทย

3.ชื่อเรื่อง

รายงาน การสังเคราะห์สภาวะการณ์ และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 4 / 2551

พิมพ์ครั้งที่ 1

พฤศจิกายน 2550

จำนวนพิมพ์

2,500 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

99/20 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ : 0 - 2668 - 7123 ต่อ 2315

โทรสาร : 0 - 2243 - 1129

Web Site : <http://www.onec.go.th>

สำนักพิมพ์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น

33/99 ซอยรามอินทรา 65 ถนนรามอินทรา

แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220

โทรศัพท์ : 0 - 2509 - 4499

โทรสาร : 0 - 2509 - 4546

คำนำ

หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ ทางการศึกษา นับแต่แนวคิดการจัดการศึกษา เนื้อหาสาระของหลักสูตรการเรียนการสอน ระบบการประเมินผลผู้เรียน ระบบการบริหารงานบุคคล ระบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โครงสร้างการบริหารงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งเหล่านี้ล้วนมุ่งไปที่เป้าหมายเดียวกันคือ คุณภาพผู้เรียน หรือคุณภาพการศึกษา นั่นเอง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้ดำเนินการจัดทำรายงานการสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทยโดยร่วมกับ รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิริญทวี เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย พร้อมทั้งได้เสนอปัญหาเร่งด่วนเพื่อการแก้ไขและเสริมสร้างคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลการจัดทำแนวทางแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษา และดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

สำนักงานฯ ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิริญทวี ที่ได้กรุณาอุทิศเวลาจัดทำรายงานการสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทยด้วยความวิริยะอุตสาหะ และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากร และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง

ในระดับนโยบายส่วนกลาง เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา/
สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ร่วมให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น
และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการดำเนินการครั้งนี้ และ
หวังว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้นำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ประกอบ
การพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย
ต่อไป

(นายอรุณ จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

คุณภาพการศึกษาซึ่งหมายถึงภาพรวมของผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม ตามที่ผู้เรียนแต่ละระดับพึงมีพึงเป็น เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แต่ในช่วงเวลา 8 ปีที่ผ่านมาเริ่มมีข้อสงสัยหลายประการว่าความพยายามให้มีการปฏิรูปการศึกษานั้น ได้ผลดีตามที่ต้องการหรือไม่ จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีข้อมูลเอกสารและงานวิจัยหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่ายังมีปัญหาคุณภาพการศึกษาที่รอการแก้ไขเพิ่มเติมอยู่ในการศึกษาทุกมิติ ทุกระดับ แม้จะมีกิจกรรมหรือความพยายามที่ดี ๆ เกิดขึ้นอยู่หลายประการ นั่นคือ

ในระดับปฐมวัย ที่ยึดหลักการสร้างความพร้อมให้แก่ผู้เรียนทั้งด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญาและด้านร่างกาย ผลจากการประเมินในปี 2548 ของ สมศ. พบว่า ในจำนวนสถานศึกษาระดับปฐมวัย 8,276 แห่ง โรงเรียนที่ผ่านการประเมินอยู่ในระดับ "ดี" มีเพียงร้อยละ 34.14 โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ร้อยละ 40.7 โรงเรียนที่ครูมีความสามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพียงร้อยละ 38.0 แต่มีแนวโน้มดีขึ้นเมื่อมีการประเมินรอบสอง โดยโรงเรียนที่รับการประเมินจำนวน 555 แห่ง ผลการประเมินอยู่ในระดับดีร้อยละ

58.20 และผลการประเมินระดับดีมากร้อยละ 29.55 แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีสถานศึกษาปฐมวัยมีจำนวนถึงร้อยละ 29.37 ที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน และเมื่อประเมินพัฒนาการตามวัยของผู้เรียนมีข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในภาพรวม ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม อยู่ในระดับสูง แต่มีพัฒนาการด้านสติปัญญา ต่ำกว่าด้านอื่น

ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบคลุมวัยเรียนถึง 12 ปี เป็นระดับที่มีปัญหามากที่สุด จากการประเมินในช่วงปี 2544 - 2548 ของ สมศ.แสดงให้เห็นว่ามีโรงเรียนในสังกัด สพฐ. เพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ที่สามารถสอนให้นักเรียนเกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีวิจรรย์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีโรงเรียนเพียงร้อยละ 11 ที่สามารถสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อหลักสูตร และมีโรงเรียนจำนวนร้อยละ 24 ที่มีการปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองในสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับดี

เพื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับท้ายช่วงชั้น 3 ระดับ คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 ทำให้เห็นว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาหลัก 4 วิชาคือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายของช่วงชั้นที่สองลดลงอย่างต่อเนื่องทุกวิชาในช่วงเวลา 5 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ที่ลดลงอย่างน่าตกใจ โดยในปี พ.ศ.2544 คะแนนทั้งสามวิชาปรากฏดังนี้คือ

54.35 49.56 และ 46.95 ตามลำดับ และในปี 2549 คะแนนทั้งสามวิชาลดลงดังนี้ 42.74 34.51 และ 38.87 ตามลำดับ

สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงชั้นหัวเลี้ยวหัวต่อสู่ระบบการศึกษาที่สูงขึ้น ผลจากสำนักทดสอบทางการศึกษาในช่วงปี 2546-2547 แสดงถึงคะแนนวิชาภาษาไทย สังคมศึกษา คณิตศาสตร์และชีววิทยา ขยับสูงขึ้น แต่วิชาภาษาอังกฤษ และวิชาอื่นๆ ลดลง โดยผลสัมฤทธิ์ของวิชาหลักคือภาษาไทย สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า 50 เปอร์เซ็นต์ทุกวิชา โดยวิชาที่ได้คะแนนต่ำคือ คณิตศาสตร์ และฟิสิกส์

อย่างไรก็ตาม มีภาพที่น่ายินดีหลายกรณีหากดูในแง่รายบุคคล เนื่องจากมีเยาวชนไทยจำนวนไม่น้อยที่แสดงความสามารถจนการได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันโอลิมปิกวิชาการระดับโลกทางด้านวิทยาศาสตร์ทุกสาขา รวมทั้งได้รับรางวัลด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีด้านอื่นๆ ในช่วง 4-5 ปี ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน

ในด้านคุณธรรมจริยธรรมและกิจกรรมทั่วไปของเยาวชนพบว่าความรู้ที่ได้จากระบบการเรียนการสอนจากห้องเรียนเป็นความรู้ที่ไม่สามารถทำให้เด็กรู้เท่าทันกับปัญหาที่วัยรุ่นสมัยใหม่ต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เด็กบางส่วนที่เต็มไปด้วยความอยากรู้อยากเห็น ต้องหันไปแสวงหาความรู้นอกห้องเรียน ดังนั้นแนวโน้มของการโดดเรียนของนักเรียนโดยเฉพาะนักเรียนในแถบชานเมืองจะมีมากขึ้น นอกจากนั้นปัจจัยที่รุมล้อมหลายอย่างไม่เอื้อให้เยาวชนมีทางเดินของชีวิตที่ดีได้ บางคนบางกลุ่มอยู่ในภาวะที่มีชีวิตแบบสุ่มเสี่ยงในการเดินไปสู่ชีวิตที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น กระนั้น

ก็ตาม ยังมีโครงการกิจกรรมดีๆ มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของสังคม ซึ่งริเริ่มโดยเยาวชนอยู่ไม่น้อย

การศึกษาระดับอาชีวศึกษาเพื่อรองรับการประกอบอาชีพ พบว่ามีความพยายามจัดการศึกษาหลายรูปแบบทั้งในสถานศึกษา และในลักษณะโครงการความร่วมมือกับผู้ประกอบการ แต่อาชีวศึกษาก็ประสบปัญหาหลายอย่าง ในแง่ผู้เรียนพบว่าความนิยมเรียนอาชีวศึกษาไม่ได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งนักเรียนที่จบระดับ ปวช.และ ปวส. ยังนิยมเรียนต่อในระดับปริญญาอยู่มาก และพบว่า การผลิตกำลังแรงงานระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาและระดับอุดมศึกษาของไทย ยังไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในสถานประกอบการ โดยปัญหาจากหลักสูตรการศึกษาขาดความชัดเจนจะทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับสูงหรือเข้าทำงาน และยังไม่สามารถสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานได้จริงเนื่องจากเทคโนโลยีของงานเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความสูญเปล่า และซ้ำซ้อนในการพัฒนากำลังแรงงาน เนื่องจากผู้ที่จบการศึกษาแล้วต้องเข้ารับการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานอีกครั้งจากสถานประกอบการ

ในส่วนของอุดมศึกษา ปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น แต่คุณภาพโดยรวมยังมีลักษณะที่ไม่น่าพึงพอใจมากนักไม่ว่าจะพิจารณาในเรื่องของงานวิจัย การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งภาพของการเปรียบเทียบในระดับนานาชาติ แม้ว่าจะมีมหาวิทยาลัยไทยอย่างน้อยเจ็ดแห่งที่ติดอันดับการจัดอันดับระหว่างประเทศแต่ระดับก็ต่ำกว่ามหาวิทยาลัยของประเทศย่านเอเชียด้วยกัน

ท้ายสุดในส่วนของการศึกษานอกระบบ ได้ดำรงเป้าหมายสำคัญในการสร้างเสริมเติมเต็มการศึกษาให้แก่ประชาชน เพื่อทำให้เกิดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้การศึกษาแก้ปัญหาพื้นฐานของชีวิต ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า กศน.สามารถให้การศึกษาก่อนแก่ประชาชนในลักษณะต่างๆ ได้เกินกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้เกือบทุกปี เพียงแต่ในด้านความรู้วิชาสามัญผลที่เกิดกับผู้เรียนยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเป็นลักษณะร่วมที่เกิดกับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบเช่นเดียวกัน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพมีหลายมิติทั้งด้านคน ทรัพยากร และระบบการบริหารจัดการซึ่งต้องยกระดับพร้อมกันอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการดำเนินการบางประการยังไม่มีผลชัดเจนเพียงพออาจทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้ปฏิบัติ เช่น การกระจายอำนาจการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ในขณะที่เดียวกันหน่วยเหนือก็ยังมี การกำหนดแนวทางปฏิบัติให้แก่โรงเรียนอยู่หลายอย่าง หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารในระดับพื้นที่ที่ทำให้บุคลากรจำนวนไม่น้อยไม่ทำงานตามความสามารถที่พึงกระทำ เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
ความนำ	1
กรอบความคิดเรื่องคุณภาพการศึกษา	1
สถานการณ์ของการศึกษาระดับปฐมวัย	3
คาดหวังไว้มากมาย ได้ตั้งประสงค์หรือไม่	4
การศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถเป็นพื้นฐานของชีวิต และการศึกษาได้หรือไม่	10
ความพยายามที่หลากหลาย เพื่อคนที่หลากหลาย	11
สิ่งที่ปรารถนามีหลากหลาย	16
ตัวบ่งชี้ที่เที่ยงไม่ได้	18
คะแนนสอบไม่ดี มั่นใจในเรื่องจริยธรรมได้หรือไม่	26
อาชีวศึกษา : การศึกษาเพื่อการทำงาน แต่ทำไมคน จึงยังไม่มียานทำ	27
มีความพยายามที่หลากหลาย แต่ปลายทางไม่ชัดเจน	29
คุณภาพที่ปลายทาง	31
อุดมศึกษา : เพื่อรับใช้ประเทศหรือเพื่อได้อันดับในเวทีโลก	37
มีผู้ไต่บันไดการศึกษาได้มากขึ้น	38
การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเติมเต็มสังคมแห่ง การเรียนรู้	44

สารบัญ

	หน้า
ผลของการจัดการศึกษา ในเส้นทางของนานาชาติ	49
ด้านความสามารถในการอ่าน	50
ด้านคณิตศาสตร์	53
ด้านการแก้ปัญหา	55
ของดียังมีอยู่	56
ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย	58
ปัจจัยด้านคน	59
ครู	59
ผู้บริหาร	61
ผู้เรียน	62
ผู้สนับสนุน	62
ปัจจัยในเชิงระบบและกระบวนการ	66
สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคม	67
ทรัพยากรสนับสนุน	69
ปัญหาเร่งด่วน 10 ประการ เพื่อการแก้ไขและสร้างเสริม	
คุณภาพการศึกษา	72
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	85

บทสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัย ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย

ความนำ

ดูเหมือนว่าในปัจจุบันคำว่า "คุณภาพ" ได้กลายเป็นเสมือนสิ่งทีคอยสะกิดเตือนผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกระดับอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากคุณภาพการศึกษาได้กลายเป็นหัวข้อสำคัญในสายตาของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่าย เช่น ผู้คนในสังคมมักมีข้อสงสัยกันว่า หลังจากที่ประเทศไทยประกาศเดินหน้าความคิดเรื่องการปฏิรูปการศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 พร้อมกับมีการลงทุนในด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษาเพิ่มขึ้น ครูอาจารย์มีระบบสนับสนุนมากขึ้น มีวุฒิเพิ่มขึ้น และมีตำแหน่งทางวิชาการเพิ่มมากขึ้นแล้วผลของการจัดการศึกษาทุกระดับ ทุกลักษณะนับตั้งแต่ปฐมวัยถึงการศึกษานอกระบบ คุณธรรมจริยธรรม และ ความรู้ความสามารถของผู้เรียน ตั้งแต่เรื่องความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น เพิ่มมากขึ้นตามขึ้นไปด้วยหรือไม่ ถ้าไม่เป็นเพราะเหตุใด

ตลอดเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา มีงานวิจัย และการเก็บข้อมูลในเชิงประเมิน ตลอดจนจากผู้รู้ผู้สนใจทางการศึกษาได้ให้คำตอบข้อสงสัยข้างต้น ไว้มากมาย

เอกสารชิ้นนี้ พยายามที่จะนำเอาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของการศึกษาทุกระดับมาร้อยเรียงเพื่อวาดให้เห็นภาพรวมของคุณภาพการศึกษาของไทยว่าอยู่ ณ จุดใด สำเร็จหรือล้มเหลว หรือควรเติมเต็มประเด็นใด และเมื่อเทียบกับประเทศอื่นคุณภาพของการศึกษาไทยอยู่ในสถานภาพใด โดยหวังว่าบทสังเคราะห์นี้จะเป็นเสมือนนိฐก้อนหนึ่งที่ปูทางไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ต่อไป

กรอบความคิดเรื่องคุณภาพการศึกษา

ในยุคของการประกันคุณภาพการศึกษา คำว่า คุณภาพการศึกษา ดูเหมือนจะเป็นคำปกติที่ใช้กันอยู่ทั่วไป โดยที่ไม่ทันได้นึกว่าคำนี้มีความหมายได้หลายแง่มุมที่ผู้ใช้อาจเข้าใจไม่ตรงกัน และแปรเปลี่ยนไปตามเรื่องตามประเด็นที่กล่าวถึง เช่น บางคนอาจนึกถึงคุณภาพการศึกษาในมิติของคุณภาพการเรียนการสอนซึ่งมักคิดถึงผลของการเรียนการสอนว่าได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่ บางคนอาจนึกถึงเรื่องคุณภาพของระบบการศึกษาทั้งระบบ และนึกถึงผลในรูปของคุณภาพของผู้จบการศึกษาที่ต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม บางคนอาจคิดกว้างไปถึงผลที่เกิดขึ้นกับสังคมโดยรวมเป็นต้น

ในที่นี้ **คุณภาพการศึกษา** ใช้ในความหมายของภาพรวมของผลซึ่งเกิดขึ้นกับผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความสามารถและ

คุณธรรมจริยธรรมตามที่คุณผู้เรียนแต่ละระดับพึงมีพึงเป็น ในช่วงเวลาหลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 จนถึงปัจจุบัน

สถานการณ์ของการศึกษาระดับปฐมวัย

กล่าวได้ว่าการศึกษาระดับปฐมวัยคือหัวใจของการพัฒนาคน เนื่องจากมีหลักฐานทางวิชาการที่บ่งบอกว่าช่วงวัยแรกของมนุษย์มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ทุกด้าน ทั้งด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญาและด้านร่างกาย คนจะดีจะเลว ย่อมขึ้นอยู่กับการวางรากฐานชีวิตในช่วงวัยนี้ ดังนั้น แม้ว่าจะระบบการศึกษาจะไม่จัดว่าการศึกษาในช่วงนี้เป็นการศึกษาภาคบังคับแต่ก็มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องดูแลอย่างหลากหลาย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานหลัก กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย รวมทั้งองค์กรเอกชนหลายองค์กร เช่น มูลนิธิเด็ก มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม มูลนิธิดวงประทีป และสหทัยมูลนิธิ เป็นต้น

ในส่วนขององค์กรเอกชน ต่างก็มีเข็มมุ่งเพื่อพัฒนาเต็มเต็ม ช่องว่างทางโอกาสให้แก่เด็กในช่วงปฐมวัยของสังคมอย่างเต็มที่ เช่น มูลนิธิเด็กมุ่งสงเคราะห์เด็กและเยาวชนยากไร้ขาดโอกาสทางสังคม ทั้งในสังคมเมืองและชนบทโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมมุ่งให้ความช่วยเหลือเด็กอ่อนในสลัมให้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ในขณะที่พ่อแม่ต้องออกไปประกอบอาชีพหรือพ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูได้ สหทัยมูลนิธิมุ่งให้การช่วยเหลือเด็ก

ที่ครอบครัวยุคใหม่ประสบปัญหาไม่สามารถเลี้ยงดูเด็กได้เองทั้งชั่วคราวและถาวร โดยการฝากการเลี้ยงดูไว้กับครอบครัวอุปถัมภ์ที่อาสามาเป็นครอบครัวทดแทนให้แก่เด็ก

คาดหวังไว้มากมาย ได้ดังประสงค์หรือไม่

ตามแนวคิดของหลักสูตรของการศึกษาปฐมวัย ประสงค์ที่จะให้การศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม การศึกษาได้แบ่งปฐมวัยออกเป็นสองช่วงคือ 1-3 ขวบกับ 3-5 ขวบ โดยในส่วนของลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยช่วงที่สองคืออายุ 3-5 ขวบหลักสูตรกำหนดไว้ถึง 12 ประการคือ

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตที่ดีและมีความสุข
4. มีคุณธรรมจริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

วัตถุประสงค์ทั้ง 12 ประการแสดงให้เห็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในระดับปฐมวัยว่าต้องมีการพัฒนาครบทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญาและสังคม เพื่อเป็นฐานของการเรียนรู้ต่อไป โดยหากยกเอาข้อ 1-2 ออก คุณลักษณะที่เหลือก็คือคุณลักษณะร่วมที่ต้องการให้เกิดในนักเรียนทุกระดับ

ผลของการจัดการศึกษาที่ประเมินโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ในปี 2548 ที่ประเมินภาพรวมของโรงเรียน พบว่า ในจำนวนสถานศึกษาระดับปฐมวัย 8,276 แห่ง โรงเรียนที่ผ่านการประเมินอยู่ในระดับ "ดี" มีจำนวนร้อยละ 34.14 โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ร้อยละ 40.7 โรงเรียนที่ครูมีความสามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพียงร้อยละ 38.0 ในด้านหลักสูตรพบว่า

โรงเรียนที่ใช้หลักสูตรในระดับปฐมวัย ได้ความเหมาะสมกับผู้เรียน และท้องถิ่น และใช้สื่อที่เอื้อต่อการเรียนในระดับดี มีร้อยละ 36.9 ในส่วนผู้เรียนมีรายงานว่าโรงเรียนที่ผู้เรียน มีสุขภาพกาย สุขภาพใจ และสุขนิสัยดี มีร้อยละ 95.4 มีโรงเรียนร้อยละ 71.3 ที่ผู้เรียน มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา และร้อยละ 84.5 มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับดี ผลการประเมินครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนปฐมวัยอยู่ในระดับ "ดี" แต่ในด้านผลพัฒนาการทางวิชาการผู้เรียนกลับไม่สูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาในระดับนี้ไม่เน้นเรื่องทักษะทางวิชาการ จึงมีผลการประเมินค่อนข้างต่ำดังต่อไปนี้ คือ โรงเรียนที่ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์มีเพียงร้อยละ 11.1 โรงเรียนที่ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตรร้อยละ 18.2 มีทักษะในการแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ร้อยละ 28.1 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามี สถานศึกษาที่สามารถพัฒนานักเรียนระดับปฐมวัยให้มีพัฒนาการ พื้นฐานในเชิงวิชาการและความคิดวิเคราะห์อยู่ในระดับต่ำมาก คือร้อยละ 11-28 เท่านั้น

ในปี 2550 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้สังเคราะห์ข้อมูล จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสองของ สมศ. พบว่า สถานศึกษาระดับปฐมวัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 555 แห่ง ผลการประเมินอยู่ในระดับดี ร้อยละ 58.20 และผลการประเมินระดับดีมากร้อยละ 29.55 นอกจากนั้น ยังพบว่าสถานศึกษาปฐมวัยมีจำนวนถึงร้อยละ 29.37 (จำนวน 163 โรงเรียน) ที่ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

ซึ่งการรับรองมาตรฐานของสถานศึกษาในภาพรวม มีเกณฑ์ 3 ข้อ คือ

1) มีค่าเฉลี่ยผลการประเมินคุณภาพภายนอกไม่ต่ำกว่า ระดับดี (2.75)

2) ผลประเมินอยู่ในระดับดีไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4 ของมาตรฐาน ที่ประเมิน

3) ไม่มีผลประเมินมาตรฐานใดอยู่ในระดับปรับปรุง

จากผลการประเมินดังกล่าวทำให้เห็นว่าคุณภาพการศึกษา ด้านโรงเรียนระดับปฐมวัยยังไม่อยู่ในระดับที่ควรไว้วางใจได้ ทั้งในแง่ หลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา หน่วยงานทางสาธารณสุขได้ติดตามศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย มีผลที่น่าเสียดังต่อไปนี้

ในปี 2542 สำนักส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย ร่วมกับ มหาวิทยาลัยมหิดล สำรวจสภาวะสุขภาพและพัฒนาการของเด็กอายุ 1 ขวบและ 4 ขวบ จำนวน 3,096 คนใน 4 ภาค และ 9 จังหวัดพบว่า เด็กร้อยละ 71.69 มีพัฒนาการระดับปกติ และร้อยละ 28.31 อยู่ในระดับมีพัฒนาการล่าช้า

ในปี 2544 โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย สำรวจเด็กไทยจาก 4 ภาค 16 จังหวัด และกรุงเทพมหานคร จากกลุ่ม เด็กอายุ 1 ขวบ ถึง 3 ขวบ จำนวน 1,571 คน กลับพบว่า เด็กร้อยละ 79.3 มีพัฒนาการค่อนข้างช้า และร้อยละ 20.6 มีพัฒนาการอยู่ในระดับช้า

ในปี 2546 กลุ่มอนามัยแม่และเด็ก กรมอนามัยได้สำรวจ พัฒนาการของเด็กปฐมวัยอีกครั้งหนึ่ง โดยสุ่มจากเด็กที่มาขอรับ

บริการในคลินิกเด็กดีจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐและเอกชน ในพื้นที่ 75 จังหวัด ยกเว้นกรุงเทพมหานคร พบว่าเด็กอายุ 15 - 18 เดือน มีพัฒนาการสมตามวัยร้อยละ 71.7 เด็กอายุ 19 -24 เดือน มีพัฒนาการสมตามวัยร้อยละ 86.7 และเด็กอายุ 48 - 54 เดือน (หรืออายุ 4 ขวบถึง 4 ขวบ 6 เดือน) มีพัฒนาการสมตามวัยร้อยละ 81.1 เมื่อรวมเฉลี่ยทุกกลุ่มอายุ มีพัฒนาการสมตามวัยร้อยละ 79.9 ซึ่งจัดว่าใกล้เคียงกับเป้าหมายของแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 9 ที่ตั้งเป้าไว้ที่ร้อยละ 80

ในปี 2547 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ประเมินผลพัฒนาการของผู้เรียนที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย จากผู้เรียนทุกเขตพื้นที่ การศึกษาทั่วประเทศ 12,600 คน พบว่า

1) ในภาพรวม ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม อยู่ในระดับสูงมากกว่าร้อยละ 92.00 และมีพัฒนาการด้านสติปัญญาต่ำกว่าด้านอื่นร้อยละ 89.66

2) พบว่าผู้เรียนหญิงมีพัฒนาการทุกด้านสูงกว่าผู้เรียนเพศชาย

3) ผู้เรียนที่อยู่ในเมืองมีพัฒนาการทุกด้านสูงกว่าผู้เรียนที่อยู่ในโรงเรียนนอกเขตเมือง

4) ผู้เรียนที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่มีพัฒนาการทุกด้านสูงกว่าผู้เรียนในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก

5) ผู้เรียนที่มาจากโรงเรียนของเอกชน มีพัฒนาการสูงกว่าผู้เรียนที่เรียนในโรงเรียนสังกัด สพฐ. เกือบทุกด้านยกเว้นด้านสังคมที่มีพัฒนาการเท่ากัน

ผลการประเมินดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการทางด้านอื่นสมตามวัยซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพของการ สาธารณสุขที่มีแนวโน้มในทางดี แต่พัฒนาการทางด้านสติปัญญา กลับยังคงแสดงให้เห็นว่าเป็นปัญหา สะท้อนให้เห็นว่า คุณภาพการจัดการ ศึกษาในระดับปฐมวัยโดยรวมอยู่ในสภาพที่รัฐต้องให้ความสำคัญ มากขึ้น ทั้งด้านของตัวโรงเรียนหรือสถานรับเลี้ยง และด้านตัวครู ในการศึกษาพัฒนาการด้านต่าง ๆ ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในช่วงแรก ของการปฏิรูปการศึกษา พัฒนาการของเด็กในวัยนี้อยู่ในระดับที่ น่าเป็นห่วง แต่เมื่อทุกฝ่ายให้ความสำคัญ ด้วยการให้การสนับสนุน ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ ประกอบกับเด็กในวัยนี้ยังอยู่ใน การดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ จึงช่วยให้ผลด้านพัฒนาการของนักเรียน ดีขึ้น แต่กระนั้นก็ตาม ยังมีผู้เรียนจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ที่มีพัฒนาการไม่สมตามวัย หรือมีพัฒนาการล่าช้ากว่าผู้เรียน กลุ่มอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ที่ตั้งอยู่นอกเขตเมือง และที่สำคัญคือโรงเรียนในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องยกระดับการจัดการเรียน การสอนให้สูงขึ้น โดยให้ความสำคัญในเรื่องของผู้สอนที่ควรคัดเลือก ผู้มีความรู้ หากไม่จบการศึกษาด้านปฐมวัยมาโดยตรงก็ควรได้รับการอบรมเพิ่มพูนความรู้และทักษะมาก่อน มีใจรักในงานปฐมวัย ต้องไม่มอบภาระงานปฐมวัยให้ครูที่ใกล้เกษียณอายุ มีสุขภาพไม่ แข็งแรง หรือเป็นครูที่ไม่รู้จะทำหน้าที่อะไร ไม่มีความรู้ความถนัด สำหรับงานด้านนี้ และเมื่อมีการส่งมอบให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ดูแลรับผิดชอบสถานศึกษาตลอดจนสถานรับเลี้ยงเด็กระดับปฐมวัย รัฐควรส่งเสริมให้เขตพื้นที่และสถาบันที่มีการจัดการเรียนการสอน

เรื่องนี้ได้เป็นหน่วยส่งเสริมพัฒนาการทางวิชาการต่อไปในรูปของ คู่พันธะสัญญา เพื่อให้หลักการความรู้ระดับปฐมวัยกระจายไปสู่พื้นที่นอกเขตเมืองมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกัน รัฐควรให้ความสำคัญ และมีระบบสนับสนุนให้การศึกษาปฐมวัยของเอกชนมีความเข้มแข็ง ทางวิชาการ และทางการบริหารยิ่งขึ้นและพร้อมยกระดับคุณภาพ ของตน เพื่อให้เป็นทางเลือกคุณภาพอีกทางหนึ่งของการพัฒนา คุณภาพเยาวชนในระดับปฐมวัย ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาในวัยต่อไป

การศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถเป็นพื้นฐานของชีวิตและ การศึกษาได้หรือไม่

การศึกษาขั้นพื้นฐานถือว่าเป็นช่วงการศึกษาในระบบที่ยาว ที่สุด เนื่องจากเยาวชนต้องเรียนอยู่ในระบบการศึกษาขั้นนี้ 9-12 ปี หากคิดช่วงชีวิตของคนหนึ่งมีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 65 ปี การศึกษาช่วงนี้ก็เข้ามามีบทบาทกับชีวิตของผู้คนทั่วไป ถึง 1 ใน 5 ของช่วงชีวิตทั้งหมด การศึกษาในระดับนี้จึงมีรายละเอียดที่สลับ ซับซ้อนอย่างมากทั้งด้านการจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านการเรียน การสอนและการประเมินผล ยิ่งในปัจจุบัน ผลจากการปรับเปลี่ยน โครงสร้างการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ทำให้การศึกษา สองระดับคือ ประถมศึกษาและมีธยมศึกษาสามารถรวมอยู่ในหน่วยเดียวกัน ด้วยเจตนาที่จะทำให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ภายใต้อำนาจ การศึกษาขั้นพื้นฐาน กลับทำให้เกิดความอึดอัดและ ตั้งข้อเก็งงอนกัน และเกิดกระแสความพยายามที่จะแยกโครงสร้าง

หน่วยงานของตนเองขึ้นมาใหม่ จนดูเหมือนเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีของการบริหารมากกว่าเป็นเรื่องของหลักการทางวิชาการ

ความพยายามที่หลากหลาย เพื่อคนที่หลากหลาย

มีแนวความคิดมีความพยายามใหม่ ๆ ในการเปลี่ยนแปลงหลายแง่หลายมุมเพื่อรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาในยุคก่อนซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความพยายามปรับเปลี่ยนในระดับแนวคิด หลักการ และการบริหารในระดับสูง แต่เมื่อนำความคิดสู่ภาคปฏิบัติจริงกลับมีปัญหามากมายที่ไม่ลงตัวที่สำคัญอยู่หลายประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง การยึดแนวคิดเรื่องโรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) เป็นแนวคิดที่มอบอำนาจการตัดสินใจในการบริหารโรงเรียน การดำเนินการเรื่องหลักสูตรให้แก่โรงเรียนเพื่อจะได้มีความอิสระมากขึ้น บางโรงเรียนสามารถดำเนินการได้ดี โดยเฉพาะในโรงเรียนใหญ่ ซึ่งมีศักยภาพดำเนินการด้วยตนเองได้สูง แต่โรงเรียนจำนวนไม่น้อยไม่สามารถดำเนินการได้ดี เนื่องจากขาดปัจจัยพื้นฐานด้านงบประมาณ และด้านกำลังคน รวมทั้งขาดความเข้าใจในเรื่องที่ตนเองควรเข้าใจได้แก่ เรื่องการจัดทำหลักสูตรซึ่งปัจจุบันมีความพยายามให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของตนเอง ทำให้ครูผู้เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับโรงเรียนแต่ละพื้นที่ได้ ประเด็นนี้มีเสียงเรียกร้องมานาน แต่ถึงวันนี้กลับมีเสียงสะท้อนออกมาในลักษณะของการขาดความรู้ความเข้าใจในการทำหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ แม้จะมีการระดมอบรมให้ความรู้กันตามสมควร

ประการที่สอง ความคิดความเชื่อเรื่องผู้เรียนเป็นสำคัญ นับตั้งแต่ปี 2542 เจตนารมณ์หลักประการหนึ่งของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งให้ความสำคัญเรื่องผู้เรียน เป็นสำคัญ เพื่อลดบทบาทการถ่ายทอดด้วยการบรรยายและการยึดเยียดความรู้ ตามความต้องการของครู จนทำให้เกิดวิธีการสอนและกิจกรรม การสอนใหม่ๆ มากมาย เผยแพร่เข้าสู่วงการศึกษานี้ของไทย มีผู้ที่ตั้ง ตนว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญวิธีสอนใหม่ๆ ที่ตอบสนองแนวคิดผู้เรียน เป็นสำคัญเกิดขึ้นจำนวนมาก ครูผู้สอนเข้ารับการอบรมทั้งของ ภาคราชการและเอกชน เกิดโรงเรียนต้นแบบตามแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการเพื่อเป็นแหล่งลงดำเนิการวิธีการจัดการ เรียนรู้แบบใหม่ มีโรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จในการ ปรับเปลี่ยน จากข่าวประชาสัมพันธ์ของสื่อทางการศึกษาแสดงว่าครู จำนวนมากสามารถใช้การเรียนการสอนแนวใหม่ที่เน้นกิจกรรม การเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและทำให้กิจกรรมการเรียนขยาย พื้นที่ออกนอกห้องเรียนสี่เหลี่ยมได้อย่างดี แต่ก็มีครูและโรงเรียน อีกจำนวนมากไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เกิดอาการสับสนไม่แน่ใจ และนำไปสู่ความเบื่อหน่าย ท้อแท้ บางคนแปรกิจกรรมการเรียน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการที่ผู้เรียนต้องค้นคว้า ทำรายงานด้วย ผู้เรียนเอง อันเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม การให้โอกาสในการเพิ่มพูนค่าตอบแทนและ ค่าวิทยฐานะ และส่งเสริมให้มีการดูผลงานวิชาการ ในแง่การเพิ่ม รายได้ให้แก่ครู นับว่าเป็นเรื่องที่ดีมาก เนื่องจากเป็นที่รับรู้รับทราบ กันมานานแล้วว่าอัตราค่าตอบแทนครูไทยค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับครูในประเทศชั้นนำในย่านเอเชียตลอดจนในประเทศเพื่อนบ้าน

บางประเทศ ดูเหมือนกระทรวงศึกษาธิการจะมีเจตนาดีและเชื่อเหมือนกับความคิดความเชื่อทั่วไปว่า หากเพิ่มเงินเพิ่มรายได้คุณภาพการทำงานจะดีขึ้น หน่วยที่รับผิดชอบครูจึงใช้วิธีการส่งเสริมในหลายวิธี เช่น ส่งเสริมให้ทำผลงานวิชาการ ทำวิจัยในชั้นเรียน ทำแฟ้มสะสมงาน เพื่อขอประเมินเลื่อนตำแหน่ง หากทำไม่ได้ประเมินไม่ผ่าน ก็มีการจัดฝึกอบรมสอนวิธีทำผลงานอย่างละเอียด โดยมีเจตนาที่จะให้ครูทุกคนได้เป็นครูผู้ชำนาญการรับค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มขวัญกำลังใจในการทำงาน แต่ก็ไม่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยเห็นได้จากผลการทดสอบความรู้และความถนัดทางการเรียนของผู้เรียนกลับลดลงในปีหลังๆ และในปัจจุบันครูประจำการจำนวนนับหมื่นคนก็กำลังไต่เต้าความก้าวหน้าในตำแหน่งสู่ความเป็นครูผู้ชำนาญการพิเศษที่เงินประจำตำแหน่งเพิ่มขึ้น ทำให้พิจารณาได้ว่าจำนวนงบประมาณที่มากมายเหล่านี้ถูกใช้ให้ตรงกับการแก้ปัญหาคุณภาพผู้เรียนจริงๆ หรือไม่ ระบบควรคัดเลือกและตอบแทนให้แก่ผู้มีความกระตือรือร้นในการทำงานเพื่อผู้เรียนจริงๆ แทนผู้มุ่งหาประโยชน์ในระบบโดยไม่มีผลตกไปถึงผู้เรียนหรือไม่ และเงินจำนวนมากควรนำไปใช้จ่ายครูรุ่นใหม่ที่เติมเต็มพลังความรู้ความคิด พลังการทำงานเพื่อผู้เรียนดีหรือไม่

ประการที่สี่ กระจายแต่ไม่กระจายจริง การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา ไม่น้อยกว่าสองทศวรรษที่วงวิชาการศึกษาไทยพยายามเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาด้วยการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ความพยายามเรื่องนี้มาเป็นจริงเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารที่ดูเหมือนจะเป็นการลดทอนอำนาจการตัดสินใจของหน่วยงานที่เคยเป็นศูนย์กลางของอำนาจในระดับกระทรวง และกรม กอง ไปสู่ศูนย์อำนาจใหม่คือเขตพื้นที่ และบางส่วนลงสู่โรงเรียน แม้เวลาจะผ่านมาเกือบทศวรรษ การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้เห็นความไม่ลงตัวอย่างน้อยสองประการ หนึ่งคือ ความเคยชินกับระบบเดิมซึ่งเป็นระบบของการสั่งการจากส่วนกลาง ในปัจจุบันหน่วยงานที่รับผิดชอบในส่วนกลางยังมีการปฏิบัติในลักษณะยึดเยียดความรู้ ความคิดบางเรื่องลงไปที่ครูและโรงเรียนด้วยการเรียกครูมาประชุมพร้อมกันจำนวนมากๆ เพื่อฝึกอบรม หรือรับรู้รับทราบแนวคิดจากบุคลากรของหน่วยงานกลางอยู่เนืองๆ หลายครั้งทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความสับสน เมื่อแนวคิดในระดับเขตกับส่วนกลางไม่ตรงกัน ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันมีการส่งเสริมแนวการเรียนการสอนแบบ Backward Design จนครูกำลังสับสนว่าถ้าใครจะทำผลงานวิชาการต้องทำในแนวนี้เท่านั้น ท้ายสุดมีการสรุปว่านี่คือวิธีที่ดีที่สุดในปัจจุบันแล้วหลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในลักษณะอื่นๆ เก็บไปไว้ตรงไหน ครูควรเลือกเชื่อใครหรือไม่เชื่อใคร แนวทางที่พึงประสงค์คือหน่วยงานกลางควรทำบทบาทของการประสานและส่งเสริมทางวิชาการ ใช้กลไกทางงบประมาณกระจายไปสู่การกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมการเรียน จากครูแล้วนำเข้าสู่ระบบการขยายผลที่ลดทอนอำนาจของส่วนกลาง และสองคือ ความไม่เคยชินกับระบบการบริหารแบบเป็นอิสระด้วยตนเอง บุคลากรในพื้นที่และบุคลากรในสถานศึกษาบางส่วนยังไม่มีความมั่นใจในการตัดสินใจกำหนดทิศทางของหน่วยงานตนเอง ทั้งนี้ อาจจะมาจากความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของแต่ละ

ละคน หน่วยงานระดับเขตบางเขตโดยเฉพาะในเขตเมืองมีบุคลากรที่เกินงาน บางคนเคยอยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจสั่งการ ปัจจุบันต้องอยู่ในตำแหน่งลอย ไม่มีงานแน่นอนรับผิดชอบ จึงเกิดภาพของคนเงินเดือนสูงแต่ไม่มีงานทำ ในขณะที่เขตและโรงเรียนรอบนอกขาดทั้งคนและเงิน โรงเรียนที่ขาดแคลนช่วงก่อนสามารถร้องขอจากส่วนกลางได้ แต่ปัจจุบันผู้บริหารต้องหาทางช่วยเหลือตัวเองเพียงเรื่องงบประมาณสนับสนุนอย่างเดียวก็ทำให้หมดแรงทำเรื่องอื่นๆ

ประการที่ห้า กระบวนการประเมินผลคุณภาพการศึกษา กิจกรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกับแนวคิดปฏิรูปการศึกษาของไทยคือระบบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยมีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ.เป็นตัวจักรสำคัญของการขับเคลื่อนระบบ ในช่วง 7-8 ปีที่ผ่านมา สมศ.สามารถทำให้เกิดระบบการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอกทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกันคุณภาพภายนอกให้โรงเรียนทั่วประเทศในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมากกว่า 3 หมื่นแห่ง ซึ่งจัดว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่มีความสำคัญมาก และกำลังดำเนินการในรอบที่สอง ส่งผลให้ปัจจุบันบุคลากรในสถานศึกษามีความคุ้นเคยและเข้าใจค่าว่าการประกันคุณภาพการศึกษามากขึ้น ส่วนจะทำให้เกิด "วัฒนธรรมคุณภาพ" ซึ่มีแทรกเป็นเนื้อเดียวกับการทำงานหรือไม่ยังเป็นเรื่องที่น่าสงสัย เนื่องจากผู้เกี่ยวข้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมักเข้าใจคุณภาพการศึกษาในมิติของมาตรฐานต่างๆ ตามที่ สมศ.กำหนด และงานหลักของโรงเรียนคือการเตรียมข้อมูลเพื่อเขียนเอกสารการประเมินตนเอง (SAR) ตอบสนองมาตรฐานการศึกษาของ สมศ.เพื่อรอรับการประเมินจากคณะกรรมการ

ภายนอกซึ่งเป็นตัวแทนจากบริษัทที่รับงานจาก สมศ. และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เกษียณอายุราชการแล้ว วิธีการที่สถานศึกษามักใช้ในการเตรียมเพื่อรับการประเมินคือ แบ่งบุคลากรให้รับผิดชอบทำเอกสารการประเมินตนเองเป็นรายมาตรฐาน ทำยสุดการประเมินคุณภาพจึงเป็นการพิจารณาแบบแยกย่อยเป็นชิ้นเป็นส่วน และเฉพาะกิจมากกว่าที่มองเห็นภาพรวมที่เป็นจริงของคุณภาพของสถานศึกษา

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่คุณภาพ เพียงแต่ในภาคปฏิบัติจริงยังมีอะไรอีกหลายอย่างที่ส่งผลไปในทางอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สิ่งที่ปรารถนามีมากมาย

ด้วยเหตุที่การศึกษาขั้นพื้นฐานควรเป็นการสร้างฐานอันแข็งแกร่งเพื่อการดำเนินชีวิตและการศึกษาต่อ สิ่งที่ต้องการในแง่คุณภาพของผู้เรียนจึงครอบคลุมหลายด้าน ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม ความสามารถอันเป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพ สุขทรียภาพ และสุขภาพกาย สุขภาพใจ ดังจะเห็นได้จากมาตรฐานซึ่งกำหนดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาได้กำหนดมาตรฐานด้านผู้เรียนสำหรับการประเมินภายนอกรอบแรกไว้ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน
สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้าน
ศิลปะ ดนตรี กีฬา

ผลจากการประเมินของ สมศ. ในช่วงปี 2544-2548 จาก
โรงเรียนทั่วประเทศ จำนวน 30,010 โรงเรียนพบว่าโรงเรียนที่สามารถ
จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มาตรฐานด้านความรู้ ความสามารถ
ทางวิชาการ 3 มาตรฐานโดยเฉลี่ย มีเพียงร้อยละ 10.4-24.0 โดยมีผล
การประเมินอยู่ในระดับดี ในเรื่องผู้เรียนมีความสามารถในการคิด
วิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง มีเพียงร้อยละ 10.4
มาตรฐานเรื่องมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร อยู่ในระดับดี
มีเพียงร้อยละ 11.4 และมาตรฐานด้านทักษะในการแสวงหาความรู้
ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องร้อยละ 24.0
กลุ่มโรงเรียนที่มีนักเรียนมีมาตรฐานทั้งสามในระดับสูง คือ โรงเรียน
สาธิตของมหาวิทยาลัย จำนวน 29 แห่ง (58.6 31.0 48.3 ตามลำดับ)
ส่วนกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยต่ำมากที่สุด คือ โรงเรียนในสังกัด ทชต. และสังกัด
กองพุทธศาสนา (ร้อยละ 3.1 4.6 9.2 และ 3.7 1.9 14.5 ตามลำดับ)
ในขณะที่โรงเรียนสังกัดท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ยมาตรฐานทั้งสาม (ร้อยละ
25.9 25.6 และ 51.3) สูงกว่าโรงเรียนในสังกัด สพฐ. (ร้อยละ 9.4 10.7
และ 23.2) ผลการประเมินนี้แสดงให้เห็นว่ามีโรงเรียนในสังกัด สพฐ.

เพียงร้อยละ 9 เท่านั้น ที่สามารถสอนให้นักเรียนเกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดได้ตรงและมีโรงเรียนเพียงร้อยละ 10 ที่สามารถสอนให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อหลักสูตร และมีโรงเรียนจำนวนร้อยละ 23.2 ที่มีการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองในสังคมแห่งการเรียนรู้อยู่ในระดับดี เมื่อดูในแง่ภูมิภาคพบว่า โรงเรียนที่มาตรฐานด้านผู้เรียนสูงอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก โดยโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีร้อยละของสถานศึกษาที่ได้มาตรฐานดังกล่าวน้อยกว่าภาคอื่น

ตัวบ่งชี้ที่เอียงไม่ได้

ในช่วงปี 2544-2549 มีข้อมูลที่เป็นตัวเลขแสดงถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนระดับท้ายช่วงชั้น 3 ระดับ คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และต่อด้วยผลการสอบ O-NET และ A-NET ปีการศึกษา 2548-2549 ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจะตั้งความหวังไว้สูงกับการปฏิรูปการศึกษาตามแนวคิดที่บรรจุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แต่สิ่งที่ได้มาในแง่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลับลดลงหรือทรงตัวอยู่เท่าเดิม ถึงวันนี้ทำให้ต้องมีการตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบให้ชัดเจนว่าเพราะเหตุใดกันแน่ เราคงจะไม่สามารถจะหยุดอยู่กับความภูมิใจว่าเราได้ร่วมขบวนการปฏิรูปการศึกษาพร้อมกับโลกได้แล้ว

ข้อมูลตัวเลขจากตารางที่ 1 ได้แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาหลัก 4 วิชา คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายของช่วงชั้นที่สองลดลงอย่างต่อเนื่องทุกวิชาในช่วงเวลา 5 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ที่ลดลงอย่างน่าตกใจ โดยในปี พ.ศ.2544 คะแนนเฉลี่ยทั้งสามวิชาปรากฏดังนี้คือ 54.35 49.56 และ 46.95 ตามลำดับ และในปี 2549 คะแนนเฉลี่ยทั้งสามวิชาลดลงดังนี้ 42.74 34.51 และ 38.87 ตามลำดับ โดยในช่วง 5 ปีคะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทยลดลง 11.61 ภาษาอังกฤษลดลง 15.05 คณิตศาสตร์ลดลง 8.08 ในขณะที่ข้อมูลช่วง 3 ปีคือ ปี 2546-2549 คะแนนเฉลี่ยวิชาวิทยาศาสตร์มีความเคลื่อนไหวในทางที่ดีขึ้นคือ 42.41 41.60 43.17 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าที่มักมีการพูดกันว่าเด็กไทยไม่เก่งทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์เพราะคนไทยมีนิสัยไม่ค่อยชอบตัวเลข แต่จากข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นว่าเด็กไทยมีปัญหาในการเรียนแม้วิชาที่เป็นพื้นฐานของตนเองคือวิชาภาษาไทย ทำให้ต้องกลับไปดูที่กิจกรรมการเรียนการสอนว่าเนื่องจากสาเหตุใดวิธีแบบใหม่ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ผลอย่างแท้จริงหรือไม่ ครูไม่พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ หรือหลักสูตร หรือปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ มีปัญหาหรือไม่

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 6 ปีการศึกษา 2544 - 2549

วิชา / ปีการศึกษา	2544	2545	2546	2547	2549
ภาษาไทย	54.35	50.63	45.26	44.23	42.74
ภาษาอังกฤษ	49.56	47.40	41.14	37.34	34.51
คณิตศาสตร์	46.95	49.88	41.70	43.77	38.87
วิทยาศาสตร์			42.41	41.60	43.17

ที่มา : สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานประเมินโอกาสและคุณภาพการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน.

หมายเหตุ : ปีการศึกษา 2548 ไม่มีการประมวลผลในภาพรวม

ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาพของแนวโน้มของคะแนน
ผลสัมฤทธิ์ไม่ต่างกันคือมีแนวโน้มลดลงดังปรากฏในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2544-2549

วิชา / ปีการศึกษา	2544	2545	2546	2547	2549
ภาษาไทย	46.27	46.65	53.98	38.29	43.94
ภาษาอังกฤษ	38.95	45.31	37.92	32.28	30.85
คณิตศาสตร์	32.36	39.07	34.99	34.88	31.15
วิทยาศาสตร์			38.07	37.22	39.34
สังคมศาสตร์			49.33	42.44	41.69

ที่มา : สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ : ปีการศึกษา 2548 ไม่มีการประมวลผลในภาพรวม

จากตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยทุกวิชาลดลงในช่วง 5 ปีโดยในปี 2544 วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ได้ดังนี้ 46.27 38.95 และ 32.36 พอถึงปี 2549 คะแนนเฉลี่ยออกมาดังนี้ 43.94 30.85 และ 31.15 โดยภาษาอังกฤษลดลงมากที่สุดคือ 8.1 คณิตศาสตร์เกือบเท่าเดิมแม้คะแนนเฉลี่ยเดิมค่อนข้างต่ำ รวมทั้งวิชาที่มีผลการประเมินเพิ่มเติมคือสังคมศึกษาที่มีคะแนนลดลง แต่วิชาวิทยาศาสตร์มีลักษณะที่ดีขึ้น

สำหรับผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงชั้นหัวเลี้ยวหัวต่อสู่ระบบการศึกษาที่สูงขึ้น ควรถือว่าผู้เรียนที่เรียนในช่วงชั้นนี้เป็นผู้ได้รับการพัฒนาในเชิงวิชาการและด้านอื่นๆ ตามความประสงค์ของระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเต็มที่เนื่องจากเรียนอยู่ในระบบยาวนานที่สุดและต้องสะสมพลังความรู้ความสามารถทางวิชาการเพื่อสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อในสาขาที่ต้องการให้ได้ ผลจากสำนักทดสอบทางการศึกษาในช่วงปี 2546-2547 แสดงว่าวิชาภาษาไทย สังคมศึกษา คณิตศาสตร์และชีววิทยา ขยับสูงขึ้น แต่วิชาภาษาอังกฤษและวิชาอื่นๆลดลง

แต่ผลสัมฤทธิ์ของวิชาหลักคือภาษาไทย สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับที่ต่ำทุกวิชา รวมทั้งคะแนนผลสัมฤทธิ์ที่เรียกว่า O-NET และ A-NET อยู่ในระดับต่ำ เช่นเดียวกันดังปรากฏในตารางที่ 3

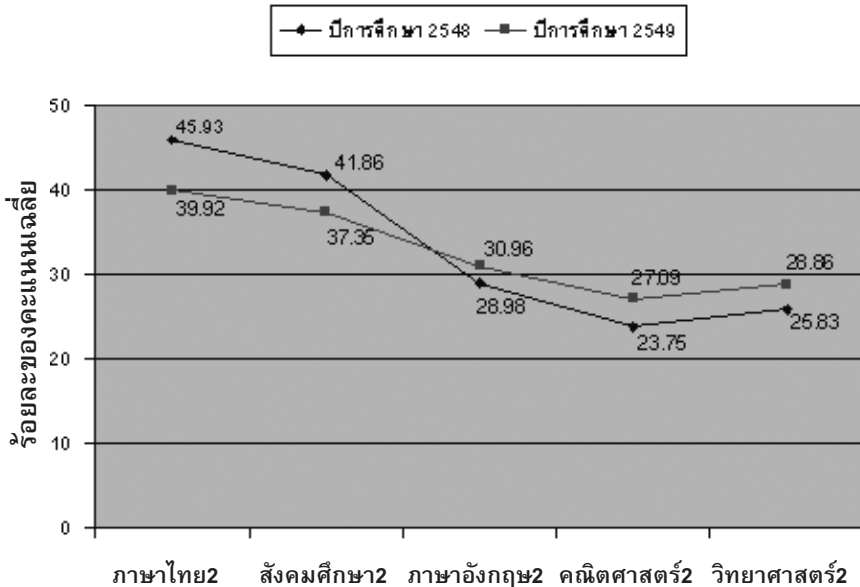
ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 ปีการศึกษา 2546-2547

วิชา / ปีการศึกษา	2546	2547
ภาษาไทย	44.49	49.25
สังคมศึกษา	41.85	42.05
ภาษาอังกฤษ	39.14	32.45
คณิตศาสตร์	33.99	35.08
วิทยาศาสตร์	48.82	44.33
เคมี	38.65	35.56
ชีววิทยา	36.76	42.02
ฟิสิกส์	32.59	35.24

ที่มา: สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

ในช่วงปี 2548 - 2549 จากการทดสอบของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ผลการสอบวิชาหลัก 5 วิชา คือวิชาภาษาไทย 2 สังคมศึกษา 2 ภาษาอังกฤษ 2 วิชาคณิตศาสตร์ 2 และวิทยาศาสตร์ 2 ได้ฟ้องให้เห็นผลของการจัดการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา โดยคะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษามีแนวโน้มลดลง ในขณะที่วิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์มีแนวโน้มสูงขึ้น แต่เป็นการเพิ่มขึ้นในระดับต่ำจากคะแนนเฉลี่ยซึ่งค่อนข้างต่ำคือคะแนนปี 2549 ของสามวิชานี้ออกมาดังนี้ 30.96 27.09 และ 28.86 ตามลำดับ โดยสามารถพิจารณาได้จากแผนภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 คะแนนเฉลี่ย A-NET ปีการศึกษา 2548-2549

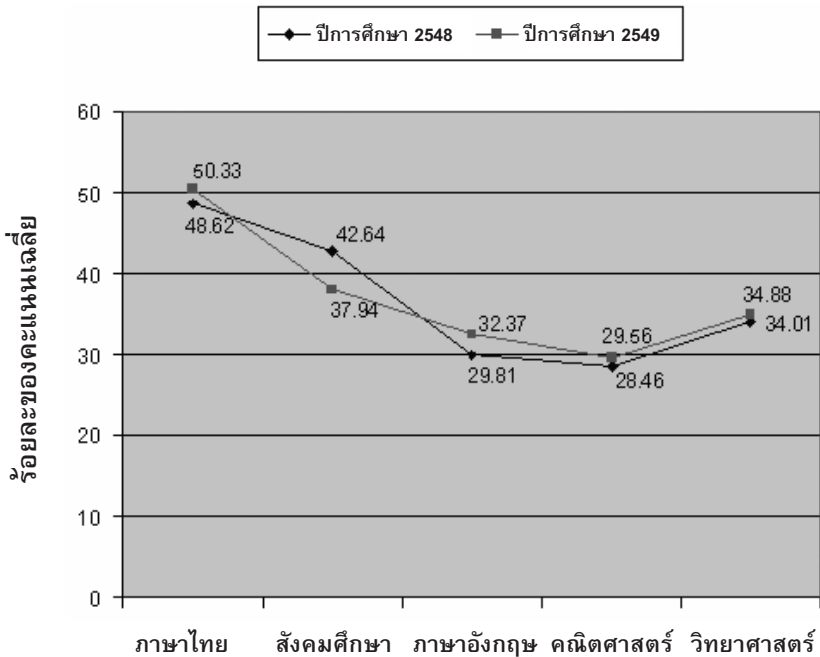

คะแนนเฉลี่ยจากผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (O-NET) ปีการศึกษา 2548-2549

ผลจากการสอบที่เรียกว่า O-NET ในช่วงปีการศึกษา 2548 - 2549 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า คะแนนเฉลี่ยทุกวิชาสูงขึ้น ยกเว้นวิชาสังคมศึกษาที่มีคะแนนลดลง โดยลดลงจากร้อยละ 42.64 เป็น 37.94 แม้ว่าเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้นในปี 2549 แต่คะแนนแต่ละวิชาก็อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือในปี 2549 คะแนนแต่ละวิชา มีดังนี้คือ ภาษาไทยร้อยละ 50.33 สังคมศึกษาร้อยละ 42.64 ภาษาอังกฤษร้อยละ

32.37 คณิตศาสตร์ร้อยละ 29.56 และวิทยาศาสตร์ร้อยละ 34.88 หากพิจารณาจากแผนภาพที่ 2 คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ในปี 2549 เพิ่มจากปี 2548 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทำให้เห็นถึงความไม่สัมพันธ์กันของความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาและค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่รัฐลงทุนไปในระบบการศึกษากับผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยรวม

แผนภาพที่ 2 คะแนนเฉลี่ย O-NET ปีการศึกษา 2548-2549

คะแนนสอบไม่ดี มั่นใจในเรื่องจริยธรรมได้หรือไม่

แม้คนทั่วไปมักจะมองผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาจากคะแนนสอบของรายวิชาต่างๆ แต่คะแนนเหล่านั้นไม่ใช่คำตอบทั้งหมดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา เพราะเป้าหมายการศึกษาตามแนวคิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบรอบด้าน หรือการพัฒนาในเชิงองค์รวมทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์และร่างกาย ตามแนวคิด ดี เก่ง และมีความสุข คำถามจึงเกิดขึ้นมาว่า ในแง่คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนปัจจุบันมีแนวโน้มสูงขึ้นหรือไม่เพียงใด โดยคำตอบที่ได้คงไม่สามารถรวบรวมตัวเลขที่ชัดเจน แต่จากการประเมินของ สมศ.ตามมาตรฐานที่ 10 ด้านมาตรฐานผู้เรียน ได้พบภาพที่ดีว่าผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดีถึงร้อยละ 95.6 ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ร้อยละ 83.4 สอดคล้องกับผลการประเมินการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่พบว่า นักเรียนมีความรู้ความสามารถทางวิชาการค่อนข้างต่ำ แต่มีลักษณะความเป็นพลเมืองดีค่อนข้างสูง

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน และภาพที่พบเห็นอยู่ทั่วไป ตลอดจนข้อมูลจากครูที่ปฏิบัติงานอยู่กับนักเรียนทุกวันๆ ได้ฟ้องให้เห็นว่าเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนจำนวนไม่น้อยมีความประพฤติและการปฏิบัติที่น่าตระหนก เช่น การมีพฤติกรรมทางเพศก่อนวัยอันควร การมั่วสุมในแหล่งที่ไม่บังควร การติดเกมส์ โดยครูผู้สอนในเกือบทุกโรงเรียนมีความรู้สึกคล้ายๆ กันว่าผู้เรียนรุ่นปัจจุบันเอาใจใส่ในเรื่องการเรียนน้อยลงกว่ารุ่นก่อนๆ ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกท้อแท้ในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ใน

ส่วนของผู้เรียนเองก็มีความรู้สึกในเชิงลบต่อการเรียนเช่นเดียวกัน และเป็นแรงผลักดันสู่เส้นทางอันไม่เหมาะสม จากข้อมูลของ โครงการสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด ปี 2547- 2548 ของ สถาบันรามจิตติ ได้ชี้ให้เห็นว่าเยาวชนไทยจำนวนไม่น้อยกำลังเดิน อยู่ในเส้นทางสีเทา อันเป็นเส้นทางที่สุ่มเสี่ยงต่อการกระทำผิด โดยมาจากปัจจัยในสังคมหลายประการ

ในส่วนของการศึกษา มีข้อมูลแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนต้อง ปฏิเสธระบบการศึกษาต่างๆที่เคยหวังว่าการศึกษาจะช่วยให้ชีวิตดีขึ้น เนื่องจากผู้เรียนต้องพบกับการสอนที่แปลกแยกจากชีวิตจริง เด็กรู้สึกเบื่อหน่ายการเรียนเพราะเรียนไม่รู้เรื่อง ทำข้อสอบไม่ได้ นึกน้อยใจในสติปัญญาของตนเองที่เรียนไม่รู้เรื่อง เบื่อการเรียน เบื่ออาจารย์ผู้สอน ลงท้ายด้วยการหนีเรียนไปทำกิจกรรมที่สุ่มเสี่ยง ต่างๆ ปรัชญาการณีสะท้อนอยู่ในเอกสารดังกล่าวข้างต้น ในลักษณะที่บอกให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทราบ ว่า ความรู้ที่ได้จากระบบการเรียนการสอนจากห้องเรียนเป็นความรู้ที่ไม่สามารถทำให้เด็กรู้เท่าทันกับปัญหาที่วัยรุ่นสมัยใหม่ต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เด็กบางส่วนที่เต็มไปด้วยความอยากรู้อยากเห็น ต้องหันไปแสวงหาความรู้นอกห้องเรียน ดังนั้นแนวโน้มของการ โดดเรียนของผู้เรียนโดยเฉพาะผู้เรียนในแถบชานเมืองจะมีมากขึ้น เด็กเหล่านี้ตอนเช้าจะแต่งตัวออกจากบ้านมาโรงเรียน แต่มาไม่ถึง โรงเรียน หรือบางวันมาเข้าเรียนตอนเช้า ตอนบ่ายเรียนเป็นต้น กระนั้นก็ตาม โครงการนี้ก็ได้พบว่ามีโครงการกิจกรรมดี ๆ มีเป้าหมาย เพื่อประโยชน์ของสังคมซึ่งริเริ่มโดยเยาวชนก็มีอยู่ไม่น้อยเช่นเดียวกัน

สิ่งที่ระบบการศึกษาในโรงเรียนปัจจุบันควรให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ เมื่อมีการรณรงค์ส่งเสริมเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในตัวผู้เรียน นั่นคือคุณธรรมไม่ใช่เรื่องจิตใจล้วนๆ และไม่ใช่เรื่องที่จะปลูกฝังลงในตัวผู้เรียนได้อย่างอัตโนมัติ เยาวชนไม่ได้ดีหรือเลวในตัวเอง หากแต่ขึ้นอยู่กับบริบทและพื้นที่ที่เยาวชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคม นอกโรงเรียนต้องร่วมมือกันหากหวังเห็นคนไทยรุ่นต่อไปมีคุณภาพที่ดีมากกว่านี้

อาชีวศึกษา : การศึกษาเพื่อการทำงาน แต่ทำไมคนจึงยังไม่มียานทำ

การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาอาชีวศึกษาในระบบโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา(สอศ.) ได้จัดหลักสูตรการศึกษาไว้ 3 ระดับ คือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับประกาศนียบัตรเทคนิคชั้นสูง (ปทส.) ในสถานศึกษาบางแห่ง นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาในระบบทวิภาคี และหลักสูตรระยะสั้นในสถานศึกษาอีกหลายแห่ง โดยแบ่งเป็นประเภทวิชาต่างๆ คือ ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม คหกรรม เกษตรกรรม ศิลปกรรม อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมการประมง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สำหรับโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาในประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม โดยใช้หลักสูตรของ สอศ. และหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

ในแต่ละปี สถาบันอาชีวศึกษาได้ให้การศึกษาระดับ ปวช. ปวส. ประมาณปีละหนึ่งล้านคน เช่นในปีการศึกษา 2548 มีผู้ผ่านจากระบบอาชีวศึกษาจำนวน 1,040,135 คน โดยเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปวช. 692,307 คน หรือร้อยละ 66.56 และระดับปวส. 347,828 คน หรือร้อยละ 33.44 จำแนกออกได้ดังนี้

ระดับปวช.

- จบจากสถานศึกษาสังกัด สอศ. จำนวน 424,628 คน (ร้อยละ 62.51)
- จบจากสถานศึกษาสังกัด สพฐ. จำนวน 8,163 คน (ร้อยละ 1.18)
- จบจากสถานศึกษาของเอกชน จำนวน 259,516 คน (ร้อยละ 37.49)

ระดับ ปวส.

- จบจากสถานศึกษาสังกัด สอศ. จำนวน 187,779 คน (ร้อยละ 53.99)
- จบจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 28,174 คน (ร้อยละ 8.10)
- จบจากวิทยาลัยชุมชน จำนวน 1,458 คน (ร้อยละ 0.42)
- จบจากสถานศึกษาของเอกชน จำนวน 130,417 คน (ร้อยละ 37.49)

ตัวเลขข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการผลิตกำลังคนสายอาชีพ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในสถานศึกษาของรัฐทั้งระดับ ปวช. และ ปวส. ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าหากรัฐต้องการยกระดับการพัฒนากำลังคนในสายอาชีพ รัฐสามารถควบคุมให้บังเกิดผลได้โดยตรง และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ จำนวนผู้ที่เข้าเรียนในระดับ ปวช. มีเพียงร้อยละ 50 เท่านั้นที่พัฒนาตนเองต่อในระดับที่สูงขึ้นถึงระดับ ปวส. จึงกล่าวได้ว่าในแต่ละปีจะมีเยาวชนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านอาชีพในระดับพื้นฐานเท่านั้น ประมาณสามแสนคน เดินเข้าสู่ตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นการยืนยันได้ส่วนหนึ่งว่าพ่อแม่ผู้ปกครองและตัวผู้เรียนเอง ยังไม่นิยมเลือกทางเดินสายอาชีพศึกษา

มีความพยายามที่หลากหลาย แต่ปลายทางไม่ชัดเจน

ในแง่ของความไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสายอาชีพศึกษา รวมถึงข้อจำกัดอื่นๆ เข้าใจว่าหน่วยที่รับผิดชอบตระหนักถึงเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากมีความพยายามที่จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์และหลักสูตรที่หลากหลาย โดยเป็นความพยายามและความหวังที่จะตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้คน เช่น มีโครงการจัดกิจกรรมคนพันธุ์อา มีการใช้คำขวัญเพื่อจูงใจ เช่น เรียนอาชีพศึกษามีบุคลิกดี มีความรู้ เป็นต้น ในด้านหลักสูตรมีการจัดหลักสูตรหลายรูปแบบได้แก่

- 1) หลักสูตรระยะสั้น ประชาชน 225 ชั่วโมง
- 2) หลักสูตรระยะสั้น ประชาชนหลากหลาย
- 3) หลักสูตรระยะสั้น เสริมวิชาชีพมัธยม
- 4) หลักสูตรระยะสั้น วิชาชีพเกษตร

- 5) หลักสูตรระยะสั้นหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน
- 6) หลักสูตรระยะสั้นโครงการ 9+1 และ 12+1

นอกจากความหลากหลายในด้านหลักสูตร ในด้านสถานศึกษา สอศ. มีสถานศึกษาในสังกัดหลายรูปแบบกระจายอยู่ทั่วประเทศ คือ วิทยาลัยเทคนิค 108 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษา 40 แห่ง วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี 48 แห่ง วิทยาลัยสารพัดช่าง 54 แห่ง วิทยาลัยการอาชีพ 146 และวิทยาลัยเฉพาะทาง 12 แห่ง จัดได้ว่าสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางอาชีพกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้คนที่สนใจมีโอกาสเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้ แต่กระนั้นการเข้าถึงการศึกษา ยังมีจำกัดและยังมีปัญหาเรื่องทักษะไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้แรงงาน สอศ. จึงพยายามอุดช่องว่างในเรื่องนี้ด้วยโครงการร่วมมือกับภาคเอกชนหรือสถานประกอบการหลายลักษณะวิชาชีพ ได้แก่

ช่างอุตสาหกรรม 5,902 แห่ง พณิชยกรรม 2,405 แห่ง ศิลปกรรม 4 แห่ง คหกรรมศาสตร์ 265 แห่ง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 507 แห่ง เกษตรกรรม 595 แห่ง เทคโนโลยีสารสนเทศ 1,861 แห่ง ตัวอย่างโครงการความร่วมมือกับสถานประกอบการ เช่น

- การตั้งศูนย์ฝึกอบรมร่วมกับนิคมอุตสาหกรรมอมตะ
- อบรมความรู้ด้านแม่พิมพ์กับสถาบันไทย-เยอรมัน
- ความรู้เรื่องการพัฒนาแผนธุรกิจกับตลาดหลักทรัพย์

แห่งประเทศไทย

- แปลงทักษะอาชีพเป็นทุนกับธนาคารออมสิน
- ตั้งวิทยาลัยเฉพาะทางด้านเหล็กกล้ากับบริษัทสหวิริยา

- วิทยาลัยเฉพาะทางด้านไฟฟ้ากับการไฟฟ้าฝ่ายผลิต
- วิทยาลัยเฉพาะทางด้านยานยนต์กับบริษัท ฮอนด้า

โตโยต้า และเบนซ์ เป็นต้น

โครงการความร่วมมือเหล่านี้ จำนวนรวมทั้งหมดถึง 11,539 แห่ง ซึ่งเป็นจำนวนที่มากพอที่จะทำให้เยาวชนและคนไทยโดยทั่วไป น่าจะได้รับการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ มีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น หากหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพจริงตามเจตนารมณ์ แต่โดยส่วนใหญ่หน่วยราชการมักมีข้ออ้างเต็มๆ มากมายที่จะยกมาบอกว่าไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ เช่น ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดกำลังคน เป็นต้น ดังเช่นข้อสรุปที่ปรากฏในเอกสารร่างรายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อัตนวิสัยศึกษาระดับอาชีวศึกษา กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคไว้หลายประเด็น เช่น มีทรัพยากรจำกัด ส่วนใหญ่มาจากภาครัฐ ขาดการระดมจากภาคเอกชน ขาดทิศทาง/เป้าหมายการพัฒนากำลังคนภาพรวม ผู้ปกครองมีค่านิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษามากกว่าสถาบันอาชีวศึกษา เป็นต้น

คุณภาพที่ปลายทาง

ผลผลิตจากอาชีวศึกษา เป็นสิ่งที่รู้ได้ไม่ยากว่าดีหรือไม่ดี ถึงระดับที่พึงปรารถนาหรือไม่ เนื่องจากผู้จบจากสถาบันเหล่านี้ต้องมีความสามารถในการทำงานอย่างชัดเจน หากผู้ประกอบการรับเข้าทำงานแล้ว ทำไม่ได้ หรือทำได้ไม่ดี ผู้เกี่ยวข้องต้องทราบได้ทันที แต่กระนั้นเองก็ยังไม่พบว่า มีข้อมูลยืนยันอย่างชัดเจนว่าระดับ

ความสามารถของผู้จบการศึกษาสายอาชีพสามารถทำงานได้ เหมาะสมกับงานที่เกิดขึ้นใหม่มากขึ้นน้อยเพียงใด ผู้ประกอบการต้องนำไปพัฒนาต่อทุกรายหรือไม่

คุณภาพมาตรฐานการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ส่วนหนึ่งพิจารณาได้จากผลการประเมินคุณภาพภายนอก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้ดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาอาชีวศึกษาในรอบแรกตั้งแต่ปี 2544 - 2548 จำนวน 765 แห่ง ประกอบด้วยวิทยาลัยในสังกัด สอศ. 412 แห่ง โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนในสังกัด สช. 335 แห่ง วิทยาลัยพลศึกษาในสังกัดสำนักงานพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 17 แห่ง และวิทยาลัยอาชีวศึกษา ในสังกัดสำนักงานเทศบาล 1 แห่ง

ในปีงบประมาณ 2548 สถานศึกษาอาชีวศึกษา สังกัด สอศ. จำนวน 404 แห่ง ผ่านการประเมินภายในตามมาตรฐานของ สอศ. และผ่านการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. รวมทั้งดำเนินการจัดทำตัวอย่างเครื่องมือประเมินมาตรฐานวิชาชีพ 9 ประเภทวิชา และการศึกษาระบบทวิภาคีเครื่องมือประเมินมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อประกันคุณภาพผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีมาตรฐานตามหลักสูตรที่กำหนด

จากการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาอาชีวศึกษาของ สมศ. ได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมิน จำนวน 8 มาตรฐาน 30 ตัวบ่งชี้คือ

- มาตรฐานที่ 1 มาตรฐานด้านผู้จบการศึกษา
มาตรฐานที่ 2 มาตรฐานด้านการเรียนรู้
มาตรฐานที่ 3 มาตรฐานด้านการสนับสนุนการเรียนรู้
มาตรฐานที่ 4 มาตรฐานด้านการวิจัยและงานสร้างสรรค์
มาตรฐานที่ 5 มาตรฐานด้านการบริการวิชาการ
มาตรฐานที่ 6 มาตรฐานด้านกิจการนักศึกษาและทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม
มาตรฐานที่ 7 มาตรฐานด้านการบริหารจัดการ
มาตรฐานที่ 8 มาตรฐานด้านระบบการประกันคุณภาพภายใน

จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอาชีวศึกษา โดย
สมศ. สามารถสรุปประเด็นคุณภาพมาตรฐานได้ 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน
ด้านครู/คณาจารย์ และด้านผู้บริหาร/การบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ด้านผู้จบการศึกษา สรุปได้ว่าอัตราการ
ไปทำงานทำภายใน 1 ปี ของผู้จบการศึกษาทั้งระดับ ปวช. และ ปวส.
อยู่ในเกณฑ์ต่ำ คือ ร้อยละ 12.5 และร้อยละ 26.53 ตามลำดับ
รวมทั้งการประกอบอาชีพอิสระก็อยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยร้อยละของ
การประกอบอาชีพอิสระของผู้จบการศึกษาระดับ ปวช. และ ปวส. คือ
ร้อยละ 6.25 และร้อยละ 6.19 เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ศึกษาต่อ
ในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะระดับ ปวส. ในส่วนของนักศึกษาที่ออก
ไปทำงาน พบว่า ระดับความพึงพอใจของผู้ประกอบการต่อนักศึกษา
ของสถานศึกษาทุกประเภทอยู่ในเกณฑ์ดี คือ ระดับมาก (ระดับ 3)

มาตรฐานที่ 2 ด้านการเรียนรู้ สรุปได้ว่าโดยภาพรวมสถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติและการใช้เครื่องมืออุปกรณ์การเรียนการสอน แต่สถานศึกษาบางประเภทมีจำนวนชั่วโมงฝึกปฏิบัติและอัตราการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่ำกว่าภาพรวมบ้าง ส่วนระดับความพึงพอใจของนักศึกษาและอาจารย์ต่อการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์การเรียนการสอนค่อนข้างต่ำ (ระดับ 2) ยกเว้นสถานศึกษาเอกชนที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี (ระดับ 3) แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาของรัฐควรสนับสนุนการพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์การเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน ทันสมัยเพียงพอต่อการใช้นักศึกษาและอาจารย์

2. ด้านครู/คณาจารย์

พิจารณาคูณภาพด้านครู/คณาจารย์ได้จากผลการประเมินมาตรฐานด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ และด้านการวิจัยและงานสร้างสรรค์ ตามมาตรฐานที่ 3 และ 4

มาตรฐานที่ 3 ด้านการสนับสนุนการเรียนรู้ สรุปได้ว่าการจัดอาชีวศึกษาในภาพรวมยังขาดครู เนื่องจากมีสถานศึกษา 2 ประเภทเท่านั้น คือ วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี และโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนที่ส่วนใหญ่มีสัดส่วนนักศึกษาต่ำกว่าในภาพรวม โดยเฉพาะวิทยาลัยอาชีวศึกษามีนักศึกษาประมาณ 30 คนต่ออาจารย์ 1 คน เมื่อพิจารณาสัดส่วนจำนวนนักศึกษาต่ออาจารย์ที่มีคุณวุฒิวิชาชีพจะแสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาหลายประเภทมีอาจารย์ที่มีคุณวุฒิวิชาชีพน้อย โดยพิจารณาจากส่วนต่างของสัดส่วนจำนวนนักศึกษาต่ออาจารย์และสัดส่วนจำนวนนักศึกษาต่ออาจารย์

ที่มีคุณวุฒิวิชาชีพ จึงเป็นประเด็นที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนเนื่องจากการจัดการเรียนการสอนเน้นการฝึกทักษะการปฏิบัติ ครู/อาจารย์ต้องดูแลนักศึกษาให้ทั่วถึง และควรมีคุณวุฒิวิชาชีพตรงตามสาขาวิชาที่สอน รวมทั้งพบว่าร้อยละของอาจารย์ที่ได้รับการอบรมวิชาชีพและวิธีสอนยังมีค่อนข้างน้อย ครูทุกคนควรได้รับการอบรมด้านวิชาชีพและวิธีสอนอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ ยังพบว่าอาจารย์มีผลงานวิจัยและนวัตกรรมน้อยมาก โดยภาพรวมแล้วไม่ถึง 1 ชิ้นต่อปี และงานวิจัยนวัตกรรมโครงการบางชิ้นที่พัฒนาขึ้นมิได้นำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน

3. ด้านผู้บริหาร/การบริหารจัดการ

พิจารณาคคุณภาพด้านผู้บริหาร/การบริหารจัดการได้จากผลการประเมินมาตรฐานด้านการบริการวิชาการ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ด้านการบริหารจัดการ และด้านระบบการประกันคุณภาพภายใน ตามมาตรฐานที่ 5 6 7 และ 8

มาตรฐานที่ 5 ด้านการบริการวิชาการ สรุปได้ว่าสถานศึกษาอาชีวศึกษาทุกประเภทมีการให้บริการวิชาการแก่สังคมน้อยมาก ภาพรวมโดยเฉลี่ย 5 ปีต่อ 1 ชั้นต่ออาจารย์ 1 คน (ภาพรวมเท่ากับ 0.22 ต่ออาจารย์ 1 คนต่อปี) รวมทั้งงบประมาณสนับสนุนการบริการวิชาการต่อสังคมน้อยมาก โดยภาพรวมน้อยกว่าร้อยละ 1 ต้องบดบังการ สถานศึกษาอาชีวศึกษาจึงควรพัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้บริการวิชาการแก่สังคมมากขึ้น เนื่องจากมีความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความสามารถจะถ่ายทอดความรู้สู่สังคมได้

มาตรฐานที่ 6 ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

สรุปได้ว่าสถานศึกษาอาชีวศึกษาทุกประเภทมีกิจกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมน้อยมาก ภาพรวมโดยเฉลี่ย 2 ปีต่อ 1 กิจกรรมต่อนักศึกษา 1 คน (ภาพรวมเท่ากับ 0.57 ต่อนักศึกษา 1 คนต่อปี) รวมทั้งงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมน้อยมาก ยกเว้นสถานศึกษาเอกชนที่มีงบประมาณมากกว่าสถานศึกษาประเภทอื่น

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจคุณภาพแรงงานไทย (อายุ 15-59 ปี) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพบว่า จำนวนผู้ที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 35.6 ในปี พ.ศ.2545 เป็นร้อยละ 39.8 ในปี พ.ศ.2548 แต่ก็ยังห่างจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ 50 ในปี พ.ศ.2551 ค่อนข้างมาก และเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนแรงงานที่จบชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาซึ่งต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานไทยยังต่ำกว่าประเทศในย่านเอเชียอย่างเช่น เกาหลี ญี่ปุ่น ไต้หวัน และสิงคโปร์

กล่าวโดยรวม การผลิตกำลังแรงงานระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และระดับอุดมศึกษาของไทย ยังไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีของสถานประกอบการ และการจัดการศึกษาเป็นลักษณะที่ขาดกลไกการสะท้อนความต้องการของภาคอุตสาหกรรม โดยปัญหามาจากหลักสูตรการศึกษาขาดความชัดเจนว่าจะให้ผู้สำเร็จการศึกษาเข้าศึกษาต่อในระดับสูงหรือเข้าทำงาน และการศึกษายังไม่สามารถสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงานได้จริง ทำให้เกิดความสูญเปล่า และซ้ำซ้อนในการพัฒนากำลังแรงงาน เนื่องจากผู้ที่จบ

การศึกษาแล้วต้องเข้ารับการฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้หรือของภาคอุตสาหกรรม

อุดมศึกษา : เพื่อรับใช้ประเทศหรือเพื่อได้อันดับในเวทีโลก

ในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมาผู้หลักผู้ใหญ่ในวงการศึกษา ย่อมทราบกันดีอยู่ว่ามีหน่วยงานและนิตยสารระดับนานาชาติ ได้ทำการประเมินเพื่อจัดอันดับมหาวิทยาลัยทั่วโลก โดยผลการประเมินแต่ละครั้งี่รายงานออกมาล้วนสร้างความขมขื่นใจให้แก่ผู้เกี่ยวข้องในวงการอุดมศึกษาอยู่หลายครั้ง และหลายครั้งนั้นบางคนก็จะมีอาการคัดค้าน ไม่ยอมรับ โดยอธิบายไปในลักษณะว่าไม่มีความเที่ยงธรรมในการใช้ข้อมูล จนมหาวิทยาลัยหลายแห่งไม่ยอมเข้าร่วมกระบวนการประเมิน และคิดว่ามหาวิทยาลัยของตนไม่มุ่งสู่ความเป็นนานาชาติ แต่เลือกทางเดินที่เน้นการนำความรู้ไปรับใช้สังคมไทย

แต่อย่างไรก็ตาม การประเมินเชิงเปรียบเทียบก็กลายเป็นความเป็นจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ เนื่องจากหน่วยงานที่มีบทบาทในการประเมินก็ยังคงทำหน้าที่ของเขาอยู่ต่อไป และดูเหมือนว่าหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพการศึกษาของไทย คือ สมศ. ก็ได้ขานรับแนวความคิดเรื่องความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาอยู่มากทีเดียว โดยได้กำหนดเป็นมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนในการประเมินคุณภาพรอบที่สอง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะผลักดันสถาบันอุดมศึกษาของไทยให้สร้างผลงานจนได้รับการยอมรับสำหรับวงวิชาการระดับนานาชาติให้ได้ ดังตัวอย่างของบาง

มาตรฐานที่สมศ.จะนำมาใช้ในการประเมินสถาบันอุดมศึกษารอบต่อไป เช่น

- ร้อยละของงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ และ/หรือนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ต่อจำนวนอาจารย์ประจำ
- เงินสนับสนุนงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ภายในมหาวิทยาลัย จำนวนปริญญาณิพนธ์และงานวิชาการของนิสิตที่ได้รับรางวัลในระดับชาติหรือระดับนานาชาติภายในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมา
- ร้อยละของบทความวิจัยที่ได้รับการอ้างอิง (citation) ในวารสารหรือฐานข้อมูล
- ระดับชาติหรือระดับนานาชาติต่ออาจารย์ประจำ
- จำนวนผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาหรืออนุสิทธิบัตรในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา

ฯลฯ

มีผู้ได้บัณฑิตการศึกษาได้มากขึ้น

ตามธรรมชาติของการได้เข้าทางการศึกษา การเรียนถึงขั้นอุดมศึกษาคือความหวังของคนทั่วไปที่มีความเชื่อว่า การสำเร็จการศึกษาระดับสูงจะช่วยให้มีสถานภาพในการทำงานดีขึ้น ในปัจจุบันประเทศไทยสามารถตอบสนองความต้องการเรื่องนี้ได้ดีขึ้นเมื่อเทียบกับประเทศอื่น จากการสำรวจของ UNESCO Institute for Statistics (UIS) ในปี 2547 ให้ข้อมูลไว้ว่ามีผู้เรียนของไทยเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาร้อยละ 41 ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก (ร้อยละ 24) แต่ก็ยังต่ำกว่าประเทศในย่านยุโรป (ร้อยละ 54) สหรัฐอเมริกา (ร้อยละ 70) เกาหลี (ร้อยละ 89) ออสเตรเลีย (ร้อยละ 72)

ญี่ปุ่น (ร้อยละ 54) อย่างไรก็ตาม ตัวเลขนี้ก็ยังคงเป็นตัวเลขที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีของไทย เนื่องจากหากมองย้อนไป 5 ปีคือในปี 2542 อัตราการเข้าเรียนยังอยู่ที่ร้อยละ 32 เท่านั้น

แต่เมื่อพิจารณาลึกลงไปว่าโดยภาพรวม เยาวชนไทยเหล่านี้ได้เรียนอะไรและสถาบันที่เขาเรียนเป็นอย่างไร พอที่จะเชื่อมั่นว่าทำให้มีการพัฒนาศักยภาพพร้อมที่จะทำงานให้แก่สังคมได้หรือไม่ คำตอบที่ได้จากข้อมูลแหล่งเดียวกันคือ UIS ปี 2006 แสดงข้อมูลให้เห็นว่านักศึกษาไทยเรียนอยู่ในสถาบันที่เน้นด้านทฤษฎี หรือสาขาวิชาที่เน้นความรู้ภาควิชาการมากถึงร้อยละ 83 มีเพียงร้อยละ 17 ที่เรียนในสถาบันที่เน้นการปฏิบัติและเทคนิคเพื่อมุ่งสู่การทำอาชีพที่ต้องลงมือกระทำ และเมื่อพิจารณาถึงผลการประเมินสถาบันอุดมศึกษารอบแรกของ สมศ. ในช่วง ปี 2544-2548 จำนวน 260 แห่ง มีรายงานผลออกมาว่า สถาบันที่จัดว่ามีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับได้ 124 แห่ง หรือร้อยละ 47.69 อยู่ในชั้นที่ยอมรับอย่างมีเงื่อนไข 115 แห่ง และอยู่ในชั้นที่ไม่ได้รับการรับรอง 21 แห่ง

ผลการประเมินนี้แสดงให้เห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาของไทยยังมีคุณภาพที่ยังไม่น่าพึงพอใจนัก เนื่องจากมีผลการผ่านการประเมินไม่ถึงร้อยละ 50 ทั้งที่รายละเอียดของการประเมินในรอบแรกของ สมศ. เป็นเพียงการประเมินในลักษณะประเมินเพื่อกระตุ้นให้สถาบันการศึกษาตระหนักถึงการสร้างระบบประกันคุณภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานและการพัฒนา มากกว่ามุ่งตัดสินผ่าน ไม่ผ่าน

เมื่อนำผลการประเมินตามตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของอุดมศึกษา จะทำให้เห็นรายละเอียดดังปรากฏในตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 4 สรุปผลการประเมินตามตัวบ่งชี้ของมาตรฐานการศึกษา ระดับอุดมศึกษา

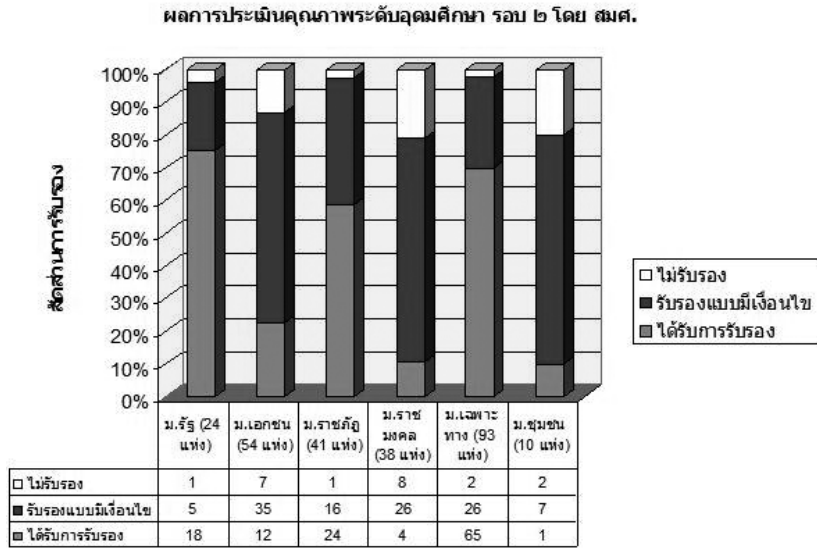
ตัวบ่งชี้ของมาตรฐาน	รวม	ม.รัฐ	ม. เอกชน	ม.ราช ภัฏ	ราช มงคล	เฉพาะ ทาง	ว. ชุมชน
การดำเนินงานของบัณฑิต	78.43	72.45	69.95	83.01	71.38	84.94	84.81
การศึกษาต่อ	10.07	12.18	6.47	3.26	3.95	14.13	19.50
ความพึงพอใจของนายจ้าง	3.84	3.95	3.82	3.94	3.82	3.81	3.63
วิทยานิพนธ์ ป.เอก เผยแพร่นานาชาติ	21.84	26.52	3.13				
วิทยานิพนธ์ ป.เอก เผยแพร่ระดับชาติ	26.90	32.28	0.00				
วิทยานิพนธ์ ป.โท เผยแพร่นานาชาติ	1.23	3.45	0.53	0.00			
จำนวนวิจัยเพื่อพัฒนา การเรียนรู้	0.11	0.05	0.05	0.09	0.07	0.17	0.03
จำนวนคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน	0.72	0.13	0.17	0.09	0.18	0.10	0.15
บทความวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ ต่ออาจารย์ประจำ	0.16	0.38	0.13	0.14	0.57	0.19	0.00
จำนวนกิจกรรม/โครงการ ที่ให้บริการแก่สังคม	0.37	0.62	0.25	0.28	0.13	0.52	0.24
กิจกรรมที่มีการสร้าง มาตรฐานทางศิลป วัฒนธรรม	0.29	0.12	0.16	0.51	0.10	0.56	0.10

ที่มา : สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินผลการศึกษา ,2549.

ผลการประเมินตามตารางข้างต้น แสดงให้เห็นว่าตัวเลขจากการประเมินตามตัวบ่งชี้ของมาตรฐานการศึกษาของอุดมศึกษาหลายตัวบ่งชี้ที่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เช่น การได้งานทำเฉลี่ยรวมอยู่ร้อยละ 78.43 ความพึงพอใจของนายจ้างอยู่ในระดับร้อยละ 3.84 วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่เผยแพร่ในระดับนานาชาติ เพียงร้อยละ 21.84 และวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทที่เผยแพร่นานาชาติ มีอยู่ที่ระดับร้อยละ 1.23 ซึ่งเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ต่ำมาก เช่นเดียวกับมาตรฐานอีก 5 มาตรฐาน คือการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน จำนวนคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน บทความวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ต่ออาจารย์ประจำ จำนวนกิจกรรม/โครงการที่ให้บริการแก่สังคม และกิจกรรมที่มีการสร้างมาตรฐานทางศิลปวัฒนธรรม ล้วนแต่มีตัวเลขที่ต่ำทั้งสิ้น

ในปัจจุบัน สมศ. กำลังดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นรอบที่ 2 แม้จะยังไม่มีรายงานผลในรายละเอียด แต่ผลการประเมินจำนวนหนึ่งได้สะท้อนภาพรวมคุณภาพของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกมาให้เห็นว่ายังมีสถาบันอุดมศึกษาในหลายกลุ่มยังมีคุณภาพการศึกษาในระดับที่ยังรับรองอย่างมีเงื่อนไขดังปรากฏในภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในรอบที่ 2

และเมื่อนำผลของการจัดอันดับสถาบันอุดมศึกษาในระดับนานาชาติของ The Times Higher Education Supplement (THES) ในปี 2549 ที่เปรียบเทียบสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลก 520 แห่ง มีมหาวิทยาลัยไทยติดอันดับ เพียง 7 แห่ง (เท่ากับร้อยละ 5.65 ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดของไทย) คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อันดับที่ 161) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อันดับที่ 317) มหาวิทยาลัยมหิดล (อันดับที่ 322) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (อันดับที่ 404) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อันดับที่ 418) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อันดับที่

475) และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (อันดับที่ 481) โดยการประเมินครั้งนี้ มีมหาวิทยาลัยในประเทศแถบเอเชียหลายประเทศ มีผลการประเมินที่ดีกว่าเนื่องจากมีมหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดให้อยู่ ในอันดับที่สูงกว่า 100 อันดับแรก เช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มี 2 แห่งคือ Peking University (อันดับที่ 14) มหาวิทยาลัย Hsing Hua University (อันดับที่ 28) ประเทศญี่ปุ่น มี 3 แห่งคือ University of Tokyo (อันดับที่ 19) Kyoto University (อันดับที่ 29) Osaka University (อันดับที่ 70) ฮองกงมี 3 แห่ง คือ University of Hong Kong (อันดับที่ 33) Chinese University of Hong Kong (อันดับที่ 50) Hong Kong University of Science & Technology (อันดับที่ 58) สิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และอินเดีย มีประเทศละ 1 แห่ง ได้แก่ Nanyang Technological University (อันดับที่ 61) Seoul National University (อันดับที่ 63) และ Indian Institute of Management (อันดับที่ 68) ผลที่ออกมาในลักษณะนี้ทำให้กล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยในประเทศย่านเอเชียข้างต้นมีความเป็นสากลสูงกว่า มหาวิทยาลัยในประเทศไทย ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากปัจจัยพื้นฐานที่ประเทศข้างต้นมีโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับประเทศตะวันตก และบางประเทศมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพัฒนาสูงกว่าประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม เมื่อผลการประเมินเชิงเปรียบเทียบปรากฏออกมาในลักษณะนี้ อุดมศึกษาไทยคงไม่สามารถยกปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มาอ้างได้ เพราะไม่ว่าจะอย่างไรผลการประเมินก็อยู่ในระดับต่ำกว่าที่ควรเช่นเดิม แม้หากจะพิจารณาเฉพาะในประเทศ มหาวิทยาลัย

ที่มีชื่อติดอันดับทั้ง 7 แห่งจะได้รับการยอมรับว่ามีการพัฒนาตนเอง และมีความเข้มแข็งทางวิชาการสูงก็ตาม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเติมเต็มสังคมแห่งการเรียนรู้

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีเป้าหมายสำคัญในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสในการรับการศึกษา หรือต้องการความรู้ความสามารถเพิ่มเติมหลังจากผ่านการศึกษามาถึงขั้นแล้ว และเมื่อการพัฒนาสังคมวางเป้าหมายที่จะมุ่งไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงประชาชนทุกคนต้องมีความสนใจในการแสวงหาความรู้ต่อเนื่องตลอดเวลา

ความพยายามที่เห็นในการจัดการศึกษาคือการขจัดความยากจน การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม การเตรียมคนเพื่อตอบสนองความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศ และการรักษาความมั่นคงของรัฐ

ภาพรวมของการศึกษาที่ดำเนินอยู่จึงมีลักษณะดังนี้

1) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความรู้ ทักษะอาชีพ ทักษะในการบริหารทุนขนาดย่อม ที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนและท้องถิ่น ผลในปี 2549 พบว่า สามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้ร้อยละ 71.63

2) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างอยู่ดีมีสุข เช่น เรื่องครอบครัวศึกษา ดนตรี กีฬา การต่อต้านยาเสพติด ประชาธิปไตย

การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถให้บริการแก่ ประชาชนได้ถึง 459,885 คน ซึ่งเกินกว่าเป้าหมายที่วางไว้

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความรู้และทักษะเพื่อไปใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคม ได้แก่ การจัดหลักสูตรระยะสั้น ตามความต้องการของชุมชน โดยเน้นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การจัดเวทีชาวบ้าน การจัดการความรู้ในชุมชน การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เช่น การเรียนรู้โดยผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น สามารถให้บริการประชาชนได้ถึง 250,000 คน เกินเป้าหมายเช่นกัน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา ให้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงให้มีความรู้พื้นฐานสอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งสามารถตอบสนองประชาชนได้เกินเป้าหมาย

นับได้ว่า การจัดกิจกรรมของการศึกษานอกโรงเรียนครอบคลุมหลายมิติของชีวิตของประชาชน นับตั้งแต่เรื่องอาชีพ การศึกษาหาความรู้ตามอัธยาศัย การให้บริการห้องสมุด ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ให้บริการทางเทคโนโลยีการศึกษา จากสถิติของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน กิจกรรมต่างๆ สามารถจัดได้เกินเป้าหมายในเชิงปริมาณทั้งสิ้น จากการรายงานผลการจัดการศึกษานอกระบบทุกประเภท นักศึกษาที่ลงทะเบียนทุกหลักสูตรล้วนเกินเป้าหมายทั้งสิ้น โดยจำนวนรวม 2,863,172 คน ในขณะที่ตั้งเป้าหมายไว้ 2,105,100 คน คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 136.01

คุณภาพด้านครู / คณาจารย์

จากการวิจัย เรื่อง การศึกษาความครอบคลุมและคุณภาพในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตระดับหมู่บ้านของสำนักบริหารงาน

การศึกษานอกโรงเรียนและพันธมิตร พบว่า บุคลากร (ครูผู้สอน/วิทยากร) ส่วนใหญ่ของสถานศึกษา (เฉลี่ยร้อยละ 56) มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน และมีประสบการณ์ในวิชาที่สอนโดยเฉลี่ย 11 ปี 4 เดือน นอกจากนี้ ครูผู้สอน/ ผู้ฝึกอบรมส่วนใหญ่ (เฉลี่ยร้อยละ 75) มีการจัดทำแผนการสอน/ ฝึกอบรม

คุณภาพด้านผู้บริหาร / การบริหารจัดการ

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนได้มีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาผู้บริหารให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการพัฒนาหน่วยงาน สามารถสร้างนวัตกรรมในการทำงาน โดยใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือการบริหารจัดการที่เหมาะสม นอกจากนี้ ยังได้มีการอบรมข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา

คุณภาพวิชาการของผู้เรียน

เนื่องจากการศึกษานอกโรงเรียนมีกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนและการจัดหลักสูตรที่หลากหลาย ดังนั้น การประเมินผลการเรียนจึงมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของหลักสูตรและกลุ่มเป้าหมาย ในกรณีของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปี 2549 ได้มีการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า ซึ่งแสดงถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนใน 5 วิชาหลัก คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

จากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านขั้นพื้นฐานของผู้เรียนในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยในทุกวิชาต่ำกว่าร้อยละ 50 และต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบ

ทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐานดังปรากฏในตารางที่ 5 ที่แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนจากการศึกษานอกกระบบมีคะแนนต่ำกว่าคะแนนระดับประเทศทุกวิชา โดยคะแนนที่ต่ำสุดคือวิชาคณิตศาสตร์ (24.23) และวิทยาศาสตร์ (29.43)

ตารางที่ 5 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า ปีการศึกษา 2549

วิชา	คะแนนเฉลี่ย	
	ระดับประเทศ	กศน.
ภาษาไทย	50.33	43.16
สังคมศึกษา	37.94	33.98
ภาษาอังกฤษ	32.37	29.91
คณิตศาสตร์	29.56	24.23
วิทยาศาสตร์	34.88	29.43

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

นอกจากนี้ สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนได้สร้างและพัฒนาเครื่องมือประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียน (NT. กศน.) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 5 หมวดวิชา ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ พัฒนาสังคมและชุมชน และภาษาอังกฤษ

แล้วนำไปประเมินนักศึกษาของ กศน.ทั่วประเทศ โดยทดสอบกับ นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างรวม 18,442 คน จาก 863 สถานศึกษา ซึ่งผลการประเมินพบว่า ภาษาไทยเป็นวิชาที่นักศึกษาทุกภาคทำคะแนนได้ดีที่สุด แต่ก็มีคะแนนอยู่ในร้อยละ 50 เท่านั้น ส่วนวิชาที่ทำคะแนนได้ต่ำสุดคือวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเพียงร้อยละ 32.8 ใกล้เคียงกับวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมร้อยละ 34.9 ดังปรากฏในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าร้อยละเฉลี่ยผลการประเมินคุณภาพการศึกษา
นอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ภาค/วิชา	ภาษาไทย	วิทยา ศาสตร์	คณิต ศาสตร์	พัฒนาสังคม และชุมชน	ภาษา อังกฤษ
เหนือ	50.7	31.5	41.1	44.6	32.8
ตะวันออกเฉียงเหนือ	50.3	32.8	41.6	44.8	34.8
ใต้	49.8	32.3	40.4	42.9	33.6
กลาง	53.4	33.2	42.4	45.7	35.3
ตะวันออก	53.9	32.9	43.1	47.0	37.3
รวม	51.3	32.8	41.8	44.8	34.9

ที่มา : สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

นอกจากนั้น ยังมีดัชนีอีกอย่างหนึ่งที่คอยตอกย้ำจุดอ่อนของประชากรไทย คือ การไม่รู้หนังสือของผู้ใหญ่ โดยข้อมูลจากการจัดอันดับของ IMD เรื่องการไม่รู้หนังสือของประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไป ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2545-2549 แสดงไว้ว่าประชากรไทยที่ไม่รู้หนังสืออยู่ที่ร้อยละ 4.7 4.5 4.3 7.4 และ 7.4 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าแม่ไทยจะทุ่มเทลงทุนเพื่อการพัฒนาการศึกษามาตั้งแต่ปี 2542 และมีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต แต่สถิติการไม่รู้หนังสือของประชากรกลับมีสูงขึ้นอย่างน่าตกใจ โดยเฉพาะในช่วงปี 2548-2549 ข้อมูลนี้เป็นการยืนยันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในระบบโรงเรียนเช่นเดียวกัน คือ ข้อมูลที่ว่าผู้เรียนที่ผ่านระดับประถมศึกษาขึ้นสู่การเรียนรู้ระดับมัธยมศึกษาแล้วยังอ่านหนังสือไม่ออก เขียนหนังสือไม่ถูก และสอดคล้องกับผลการประเมินของความสามารถในการอ่านของประเทศจาก PISA ดังได้นำเสนอข้อมูลบางส่วนข้างทำยนี้

ผลของการจัดการศึกษา ในเส้นทางของนานาชาติ

ผลการประเมินที่สำคัญที่วงการศึกษามักนำมาอ้างอิงคือผลการศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือ OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) ที่มีการใช้ตัวชี้วัดคุณภาพการจัดการศึกษาหลายด้าน ศึกษาคุณภาพการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในกลุ่มประเทศสมาชิก ในนามของโครงการประเมินผลนานาชาติ หรือ PISA (Programme

for International Student Assessment) โดยประเมินในประเด็น ซึ่งเชื่อว่ามีผลเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนา ได้แก่ การอ่าน (Reading Literacy) ความสามารถทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Literacy) ความสามารถทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy) และการแก้ปัญหา (Problem Solving)

จากผลการประเมินของ PISA แสดงให้เห็นถึงสถานภาพที่ไม่น่าพึงพอใจนักเนื่องจากผลการประเมินชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับของไทยอยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐานโลก โดยผลการประเมินด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และการแก้ปัญหาแสดงให้เห็นว่าความสามารถของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ประเทศชั้นนำในเอเชียคือเกาหลี ญี่ปุ่น และฮ่องกงอยู่ในระดับสูง ("มองคุณภาพการศึกษาตะวันออก จากการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ PISA Thailand", สถาบันส่งเสริม การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2550.)

การประเมินของ PISA ในปี คศ.2000 และ ปี คศ. 2003 ได้ขยายภาพผลการประเมินแต่ละด้านดังนี้

ด้านความสามารถในการอ่าน

มีการขยายความว่าในด้านการอ่าน เป็นการประเมินการอ่านเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการเรียนและชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการค้นหาสาระคืออ่านแล้วสามารถเก็บเนื้อหาสาระได้ การแปลความตีความ คือ สามารถแปลความสิ่งที่อ่านจนสามารถคิดวิเคราะห์ต่อเนื้อได้ และการประเมินสิ่งที่อ่านได้จนสามารถให้

ความเห็นที่มีมุมมองหลากหลายขึ้น ผลการประเมินในแง่นี้ผู้เรียนไทยทำคะแนนเฉลี่ยได้เพียง 431 (คะแนนเฉลี่ยของ OECD คือ 500) เป็นอันดับที่ 32 จากทั้งหมด 41 โดยมีฟินแลนด์อยู่ในอันดับที่ 1 เกาหลีฮ่องกง และญี่ปุ่น อยู่ในลำดับที่ 6 6 และ 9 ตามลำดับ ในขณะที่อินโดนีเซียอยู่ในลำดับที่ 39

เมื่อแบ่งระดับสมรรถนะการอ่านออกเป็น 5 ระดับ ระดับ 1 เป็นระดับต่ำสุด สาระในการวัดดูจากผู้เรียนสามารถจัดการกับการอ่านได้ในภารกิจที่ง่าย ๆ เช่น อ่านแล้วรู้ว่าสิ่งที่อ่านนั้นเกี่ยวกับอะไร สามารถบอกหรือค้นสาระสำคัญได้เพียงอย่างเดียว สามารถเชื่อมโยงข้อเขียนที่ได้อ่านกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนได้น้อย ไม่สามารถอ้างอิงหรือเปรียบเทียบได้ถ้าต้องมีการวิเคราะห์เพิ่ม และระดับ 2 ถือว่าเป็นระดับพื้นฐาน ที่ใช้แสดงว่าผู้เรียนเริ่มรู้เรื่องการอ่าน ดังนั้น หากผู้เรียนอยู่ระดับต่ำกว่าสอง จึงถือว่ายังขาดสมรรถนะในการอ่าน โดยกำหนดกรอบสมรรถนะระดับ 2 ไว้ว่า มีความชำนาญด้านการอ่านในระดับพื้นฐาน กล่าวคือสามารถอ่านและบอกสาระได้ต่อเมื่อข้อความที่อ่านค่อนข้างเด่นชัดตรงไปตรงมา สามารถอ้างอิงหรือเปรียบเทียบ หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่เคยรู้ได้ในระดับต่ำ ประเมินและวิเคราะห์ได้ใน ระดับพื้นฐาน

ผลการประเมินการอ่านของผู้เรียนไทยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ในช่วงปี 2000 กับ ปี 2003 ปรากฏในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนของผู้เรียนที่มีการอ่านในระดับต่างๆที่ประเมินโดย PISA ปี 2000 กับ ปี 2003

ประเทศ/ ระดับ/ปี	ต่ำกว่า ระดับ 1		ระดับ 1		ระดับ 2		ระดับ 3		ระดับ 4		ระดับ 5	
	2000	2003	2000	2003	2000	2003	2000	2003	2000	2003	2000	2003
เกาหลี	1	1	5	5	19	17	39	34	31	31	6	12
ฮ่องกง	3	3	7	9	17	20	33	35	31	27	10	6
ญี่ปุ่น	3	7	7	12	18	21	33	27	29	23	10	10
ไทย	10	14	27	31	37	34	21	17	5	4	0.5	0.5
ค่าเฉลี่ยของ OECD	6	7	12	12	22	23	29	29	22	21	10	8

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนที่มีความสามารถในการอ่านที่สูงกว่าขั้นพื้นฐานระดับ 3 ขึ้นไปมีสัดส่วนน้อยกว่าประเทศในทวีปเอเชียด้วยกันหลายประเทศ และน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในกลุ่ม OECD ทั้งปี 2000 และ ปี 2003 นอกจากนี้ ยังมีผู้เรียนที่มีความสามารถในการอ่านลดลงอีกด้วย เช่น ในระดับ 3 ลดลง จาก 21 เป็น 17 ระดับ 4 ลดลงจากร้อยละ 5 เป็น 4 มีผู้เรียนที่มีความสามารถในการอ่านในระดับ 5 เพียงร้อยละ 0.5 เท่านั้น ในขณะที่ผู้เรียนในกลุ่มซึ่งมีความสามารถในการอ่านระดับต่ำ กลับมีมากกว่าประเทศอื่นและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนที่มีความสามารถ

ในการอ่านระดับต่ำกว่าระดับ 1 คือ ระดับต่ำกว่า ระดับ 1 ปี 2000 มีร้อยละ 10 ปี 2003 มีร้อยละ 14 ระดับ 1 ปี 2000 มีร้อยละ 27 ปี 2003 มีร้อยละ 31 ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงภาวะวิกฤตในการอ่านของเด็กไทยที่ผู้รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

ด้านคณิตศาสตร์

การประเมินของโครงการ PISA ในด้านคณิตศาสตร์มุ่งประเมินในเรื่องการใช้ความรู้ ทักษะ และกระบวนการที่จำเป็นในการนำคณิตศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผลการประเมินประเทศ 41 ประเทศ คะแนนเฉลี่ยที่ 500 ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนไทยอยู่ในกลุ่มต่ำ คืออยู่ระหว่างที่ 34- 36 คะแนนเฉลี่ย 417 ในขณะที่ฮ่องกงอยู่ในระหว่างที่ 1-5 คะแนนเฉลี่ย 550 เกาหลีอยู่ระหว่างลำดับที่ 1-6 คะแนนเฉลี่ย 542 ญี่ปุ่น อยู่ระหว่างลำดับที่ 2-12 คะแนนเฉลี่ยที่ 534 และเมื่อขยายความคะแนนของการรู้คณิตศาสตร์ เป็น 6 ระดับ โดยระดับ 6 แสดงว่าผู้เรียนรู้และใช้คณิตศาสตร์ได้สูงสุด และระดับ 1 ต่ำสุด โดย PISA จัดว่าระดับ 2 คือระดับความรู้พื้นฐาน ซึ่งเป็นระดับที่แสดงว่าเป็นระดับที่พอจะใช้ประโยชน์ได้ ผลการประเมินแสดงว่าผู้เรียนไทย มีความรู้คณิตศาสตร์ อยู่ในระดับต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 8 ร้อยละของผู้เรียนไทยที่รู้คณิตศาสตร์ระดับต่างๆ

ระดับความรู้คณิตศาสตร์	ร้อยละของนักเรียนไทย
ระดับ 6	0
ระดับ 5	2
ระดับ 4	5
ระดับ 3	14
ระดับ 2	25
ระดับ 1	30
ต่ำกว่าระดับ 1	24

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนไทยที่รู้คณิตศาสตร์ ตั้งแต่ระดับ 3-6 เพียงร้อยละ 21 โดยไม่พบว่ามีความรู้ที่อยู่ในระดับ 6 เลย ในขณะที่ผู้เรียนมีความรู้ต่ำกว่าระดับร้อยละ 1 ถึง 24

โดยผลการประเมินนี้ เอกสารของ สสวท. ได้ขยายภาพให้เห็นว่าในกลุ่มผู้เรียนไทยทั้งหมด ผู้เรียนจากโรงเรียนสาธิต แสดงว่ารู้คณิตศาสตร์สูงสุด รองลงมาคือผู้เรียนในโรงเรียนสังกัด กทม. ส่วนผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มต่ำที่สุดคือผู้เรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่นและในโรงเรียนขยายโอกาส แต่กระนั้นก็ตาม ผู้เรียนในโรงเรียนสาธิตก็มีความรู้อยู่ในระดับที่ 3 เท่านั้น

ด้านการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาเป็นอีกมิติหนึ่งที่ PISA ใช้เป็นเครื่องวัดคุณภาพของเยาวชน โดยประเด็นของการแก้ปัญหาประกอบด้วย ประการแรกคือการตัดสินใจภายใต้ข้อจำกัด ความกดดัน หรือสภาวะบีบบังคับ ประการที่สองคือ การประเมินสถานการณ์และการออกแบบเพื่อการแก้ปัญหา และประการที่สามคือการแก้ไขจุดขัดข้องของระบบหรือของเครื่องมือ ผู้เรียนที่รับการประเมินจะต้องแสดงความสามารถในการแก้ปัญหาในเรื่องต่อไปนี้คือ

1) เข้าใจปัญหา เข้าใจเนื้อหาสาระของข้อเขียน และเรื่องราวที่ต้องแก้ปัญหา

2) บอกลักษณะของปัญหา รวมถึงรายละเอียดของปัญหา ลักษณะของปัญหา

3) เสนอแนวทางการแก้ปัญหา รวมทั้งการสร้างตาราง สร้างกราฟ แสดงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

4) ลงมือแก้ปัญหา โดยแสดงถึงความสามารถในการวิเคราะห์ระบบ ออกแบบระบบเพื่อแก้ปัญหา

5) สะท้อนการแก้ปัญหา รวมไปถึงการตรวจสอบผลการแก้ปัญหาลดจนการค้นหา ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้การแก้ปัญหากระจำมากขึ้น

6) นำเสนอการแก้ปัญหา เป็นการแสดงความสามารถในการเลือกสื่อและ วิธีการนำเสนอเนื้อหาของปัญหา

ในการประเมินได้ตั้งคะแนนเฉลี่ยไว้ที่ 500 ผลการประเมินปรากฏว่าประเทศไทยและอินโดนีเซีย อยู่ในกลุ่มที่คะแนนต่ำกว่า

คะแนนมาตรฐาน คือประมาณ 400 กว่า ส่วนประเทศที่อยู่ในกลุ่มสูงคือฮ่องกง เกาหลี และญี่ปุ่น เมื่อมีการขยายภาพของความสามารถแก้ปัญหาออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับ 3 มีความสามารถในการวิเคราะห์และสื่อความ ระดับ 2 มีความสามารถในการใช้เหตุผลและการตัดสินใจ ระดับ 1 สามารถแก้ปัญหาในระดับพื้นฐาน และต่ำกว่าระดับ 1 หมายถึงสามารถแก้ปัญหาได้ระดับต่ำ ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่าสำหรับกลุ่มผู้เรียนไทย ผู้เรียนที่แสดงความสามารถในการแก้ปัญหาได้ถึงระดับ 2 คือ ผู้เรียนในสังกัดโรงเรียนสาธิต ที่อยู่ในระดับ 1 คือ ผู้เรียนจากโรงเรียนกทท. สข. สพฐ.ระดับมัธยมศึกษา กศท. (การศึกษาท้องถิ่น) บางส่วน และอยู่ในระดับต่ำกว่าระดับ 1 คือผู้เรียนจากโรงเรียนสังกัด กศท.(การศึกษาท้องถิ่น) บางส่วน และโรงเรียน สพฐ.ระดับประถมศึกษา

จากผลการประเมินของโครงการ PISA ทั้งสามลักษณะแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนไทยกลุ่มที่มีคุณภาพทั้งสามด้านดีกว่ากลุ่มอื่นคือผู้เรียนในสังกัดโรงเรียนสาธิต และผู้เรียนที่มีปัญหาเรื่องคุณภาพทั้งสามด้านมากที่สุด ได้แก่ ผู้เรียนในโรงเรียนที่สังกัดสำนักพัฒนาการศึกษาท้องถิ่น(กศท.) และผู้เรียนในโรงเรียน สพฐ. ระดับประถมศึกษา

ของดียังมีอยู่

แม้ว่าผลการประเมินจากหลายแหล่งจะสะท้อนภาพของการจัดการศึกษาไทยในลักษณะที่ยังไม่น่าพึงพอใจนัก แต่ในช่วงปลายเดือนกรกฎาคม 2550 เป็นต้นมา สื่อมวลชนหลายแขนงได้เสนอข่าวที่น่ายินดีของวงการการศึกษาไทย นั่นคือผลการแข่งขัน

โอลิมปิกวิชาการทางวิทยาศาสตร์หลายสาขา ได้แก่ สาขาเคมี ซึ่งแข่งขันที่กรุงมอสโก ผู้เรียนไทยได้เหรียญทองและเหรียญเงิน

ในระดับอุดมศึกษา นอกจากทีมนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนครเหนือสามารถสร้างสรรค์หุ่นยนต์กู้ภัยได้ทั้งรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศในระดับนานาชาติ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยพายัพยังสามารถชนะเลิศ MOS Olympic ในการใช้โปรแกรม Microsoft Excel ที่เมืองออลันโด สหรัฐอเมริกา จากผู้เข้าแข่งขันจำนวนถึง 33,000 คน จาก 74 ประเทศ และยังมีข่าวดีจากเยาวชนคนเก่งจากวิทยาศาสตร์สาขาอื่นๆ อีกหลายคน

ในวันใกล้เคียงกัน สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติได้แจ้งข่าวเพิ่มเติมว่ามีทีมนักศึกษาไทยที่ชนะเลิศการแข่งขันแผนธุรกิจผู้ประกอบการรุ่นใหม่จากงาน Global TiC Talent Entrepreneur Award and Forum 2007 ที่ประเทศไต้หวัน โดยทีมที่ชนะเลิศเป็นทีมจาก วิทยาลัยการจัดการมหาวิทยาลัยมหิดล และทีมนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งสองทีมได้รับรางวัล The Best Creative Value Design เป็นรางวัลสูงสุดที่มีผู้เข้าร่วมจำนวน 800 ทีมจากทั่วโลก โดยทีมของมหาวิทยาลัยมหิดลนำเสนอผลิตภัณฑ์เรื่องสารป้องกันโรคตัวแดงจุดขาว จากธรรมชาติที่ผสมในอาหารกุ้ง ซึ่งเป็นโรคที่ร้ายแรง ระบาดอยู่ในอุตสาหกรรมกุ้งในขณะนี้ ส่วนทีมจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสนอโครงการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมยาง โดยนำเสนอเทคโนโลยีการเพิ่มมูลค่าทางน้ำยางด้วยการใช้สารธรรมชาติเพื่อตั้งเนื้อยางที่มีคุณภาพสูงกลับมาใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ยาง อันจะช่วยเพิ่มกำไรให้แก่ผู้ประกอบการและช่วยลดค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียและบำรุงเครื่องจักร

ผลสำเร็จและไม่สำเร็จเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นถึงทางสองแพร่งของการศึกษาไทยที่นับวันจะห่างและต่างกันมากขึ้น ระหว่างผู้เรียนที่อยู่ส่วนบน กับผู้เรียนที่อยู่ในส่วนล่างของระบบการศึกษา โดยเห็นได้จากผู้เรียนไทยที่ได้รับรางวัลทุกคนจะเป็นผู้เรียนจากโรงเรียนใหญ่ที่มีชื่อเสียง หรือจากสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศ แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนส่วนหนึ่งที่มีความพร้อมในปัจจุบันจากโรงเรียนปัจจัยส่วนตัว เช่น มีครอบครัวที่ให้การสนับสนุนเต็มที่ ย่อมมีโอกาสที่จะก้าวกระโดด ติดตามความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีได้อย่างดี จนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้อย่างดี จนแทบจะไม่ต้องรับความช่วยเหลือจากหน่วยที่รับผิดชอบทางการศึกษามากนัก ดังได้พบจากข้อความที่มีการพูดคุยผ่านเว็บบางเว็บเกี่ยวกับค่ายโอลิมปิกวิชาการที่ผู้เรียนบางคนคิดว่าตัวผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความรู้มากกว่าได้รับจากผู้สอน และเขาคิดว่าผลสำเร็จในรูปรางวัลเหรียญทองนั้น ผู้ใหญ่จะคำนวณสรุปไม่ได้ว่าเป็นความสำเร็จของระบบหรือหน่วยงาน ในขณะที่ผู้เรียนกลุ่มใหญ่ของไทยยังห่างไกลต่อการใช้ประโยชน์หรือได้ประโยชน์จากเครื่องมือหรือสิ่งต่างๆที่ระบบการศึกษาจัดให้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย

การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งชีวิต ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว บางมิติของการศึกษาเป็นเรื่องที่ต้องจัดโดยหน่วยงานของรัฐ บางมิติเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นโดยกิจกรรมปกติในชีวิตประจำวัน แต่กระนั้น หากประสงค์ให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ก็ยังต้อง

อาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศและปัจจัยของการเรียนรู้

กล่าวโดยภาพรวม ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย หลีกเลียงไม่พ้นจากสิ่งต่อไปนี้คือ 1) คน ได้แก่ ครู ผู้บริหาร/กรรมการ ศึกษา ผู้ปกครอง บุคลากรฝ่ายสนับสนุนซึ่งรวมไปถึงบุคลากรในหน่วยงานต้นสังกัด เช่น ศึกษานิเทศก์ และผู้เรียน 2) ระบบ อันได้แก่ ระบบการเรียนการสอน การบริหารจัดการและระบบความคิด ความเข้าใจ 3) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคม 4) ทรัพยากรสนับสนุนได้แก่งบประมาณ การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

1. ปัจจัยด้านคน

หัวใจสำคัญของการศึกษาก็คือ "คน" โดยคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งผู้ให้ ผู้รับ และผู้ส่งเสริม ในปัจจุบันแม้มีความพยายามมากมายที่จะยกระดับการศึกษา รัฐทุ่มเทงบประมาณ และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อการศึกษาแต่ผลสัมฤทธิ์กลับไม่ได้ตามที่คาดหวัง ปัจจัยส่วนใหญ่จึงอยู่ที่ "คน" เหล่านี้คือ

1) ครู แม้จะมีความพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการสอนแบบใหม่ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน แต่ครูก็ยังเป็นปัจจัยชี้ขาดว่าการศึกษาจะได้ผลหรือไม่ เนื่องจากครูคือด้านหน้าหรือผู้ปฏิบัติการกลุ่มแรกที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน แนวคิดที่ยิ่งใหญ่ เลิศหรูจากกระทรวงศึกษาธิการทำยสุดอาจต้องยุดีอยู่ที่ห้องเรียนเล็กๆ ในโรงเรียนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ที่อุดมสมบูรณ์บ้าง ขาดแคลนบ้าง ปะปนกันไป ในปัจจุบันครูในสถานศึกษาต้องรับผลกระทบจากการ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบการบริหารและแนวทางการเรียนการสอน เช่น การบริหารที่เน้นโรงเรียนเป็นฐานและการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นต้น เฉพาะเรื่องแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญ อย่างเดียว หากครูจะปรับการเรียนการสอนให้ตอบสนองแนวคิดเรื่องนี้ ครูต้องมีภารกิจเพิ่มขึ้นอย่างน้อยถึง 11 ประการ เช่น ครูต้องศึกษาวิจัยเพื่อทำความรู้จักกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล สามารถให้คำแนะนำได้ทุกเรื่อง ทุกเวลา ครูต้องร่วมวางแผนการเรียนรู้กับผู้เรียน ครูต้องสรรหาและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ไว้ให้พร้อม โดยเฉพาะห้องสมุดและอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ดังนั้น ครูทั่วไปจึงตอบสนองด้วยการให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการค้นคว้ารายงานด้วยตนเอง อันเป็นการเพิ่มภาระงานให้ผู้เรียนทุกวิชาและต้องค้นหา รายงานโดยที่ไม่ทราบรายละเอียดของงานว่าคืออะไร เพื่ออะไร

งานวิจัยบางชิ้นชี้ว่าปัญหาที่เกิดจากครูคือ

- ครูมีภารกิจการสอนมากทำให้ครูไม่มีเวลาในการพัฒนาและจัดการเรียนรู้มากนัก โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามแนวทางที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งต้องใช้เวลาและต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- ครูต้องใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเรื่องเอกสารรายงานการจัดการศึกษา เนื่องจากโรงเรียนเป็นหน่วยสุดท้ายที่นานโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติ และต้องรายงานผลงานทุกเรื่องทำให้เอกสารมากเกินไป
- ครูบางส่วนไม่ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน แม้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจดีว่า การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญจะก่อประโยชน์แก่ตัวผู้เรียนมากกว่าวิธีการเดิม ซึ่งข้อนี้นับเป็นอุปสรรคสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

- ครูบางกลุ่มทำผลงานเพื่อขอตำแหน่งโดยเบียดเบียนเวลาของผู้เรียน การที่ครูเอาเวลาที่ควรจะสอนมาเขียนผลงานส่วนตัว ทำให้เด็กขาดโอกาสในการพัฒนา ไม่เพียงเท่านั้น ผลงานที่เสนอออกไปนั้นยังไม่ได้มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนดีขึ้น

- ครูที่ไม่ได้จบวิชาเอกหรือโทตามภารกิจงานสอน เช่น ครูวิทยาศาสตร์ไม่ได้จบวิชาเอกหรือโททางวิทยาศาสตร์ และมักจะไม่มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มากเพียงพอ ซึ่งปัญหานี้จะพบมากในโรงเรียนในชนบท

สิ่งที่การศึกษายุคใหม่เรียกร้องคือ ขอให้ครูพัฒนาตนเองทั้งในฐานะของวิชาชีพและคนในสังคม ต้องเพิ่มพูนความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง มิใช่เพียงเพื่อการประเมินงานเข้าสู่ตำแหน่ง

2) ผู้บริหาร เป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญมากเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นตัวจักรสำคัญที่จะสร้างบรรยากาศและสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา ต่อการสร้างสรรคคุณภาพการเรียนการสอน โรงเรียนที่มีครูดี มีความรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะทำเพื่อผู้เรียน แต่สภาพนี้อาจจะสะดุดหยุดลงได้ เมื่อโรงเรียนมีการเปลี่ยนผู้บริหารคนใหม่เข้ามาทำงาน ในลักษณะที่ทำให้ครูรู้สึกถึงความอึดอัด ไม่ส่งเสริม ไม่โปร่งใส เป็นต้น โรงเรียนจำนวนไม่น้อยอยู่ในสภาพขาดการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกจากผู้บริหาร ผู้บริหารส่วนหนึ่งไม่ใส่ใจงานด้านวิชาการ ขาดความรู้ ความเข้าใจ ทั้งเรื่องหลักสูตร และการปฏิรูปการศึกษา ใช้เวลาอยู่ที่สถานศึกษาน้อย และไม่มีเวลาในการรับฟังครู ทำให้ครูที่มีความตั้งใจขาดขวัญและกำลังใจ เพราะไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุน บทบาทของผู้บริหารจึงเป็นบทบาทที่ละเอียดอ่อนและมีความสำคัญ ผู้บริหารต้องสามารถเป็นผู้กระตุ้น

และสร้างเสริมทั้งด้านวิชาการ ด้านขวัญกำลังใจ ผลักดันให้บุคลากร ในสถานศึกษาซึ่งมีแนวโน้มที่จะวางเฉยในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ระบบได้กลับมามีความกระตือรือร้นทำงานเพื่อผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น ผู้บริหารทุกระดับต้องสามารถสร้างระบบการบริหารที่ โปร่งใสและตรวจสอบได้ ส่งเสริมให้มีระบบการประกันคุณภาพอย่าง จริงจังมิใช่เป็นเพียงการทำรายงานเพื่อประเมินตนเองโดยไม่ลงไปสู่ วัฒนธรรมการทำงานอย่างแท้จริง

3) ผู้เรียน เยาวชนไทยในทุกระดับต้องพบกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีลักษณะรุนแรง และมีทั้งความขาดและเกิน ที่ขาดคือขาดแคลนความสุขความอบอุ่นทางใจ ขาดความอบอุ่นทาง ครอบครั้ว ขาดตัวแบบหรือผู้ชี้ในทางที่ถูกที่ควร ในส่วนที่มากเกินไปคือ มีตัวแบบที่ยั่วยุให้ติดกับความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยตามอย่าง วัฒนธรรมบริโภคมากเกินไป มีแหล่งหรือพื้นที่สำหรับมั่วสุม กระทำ กิจกรรมในทางเสื่อมเสียมากยิ่งขึ้น ดังนั้น แม้สังคมจะเปิดโอกาส ให้เยาวชนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนสามารถมีช่องทางหาความรู้เพิ่มเติมมากขึ้น แต่สิ่งเหล่านี้ ไม่มีมากพอและไม่มีพลังพอที่จะดึงดูดเยาวชนส่วนใหญ่ ให้หันกลับมาอยู่กับแนวทางที่ถูกที่ควรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ชุมชนนอกเขตเมือง หรือเขตชานเมือง ซึ่งส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนของผู้เรียนจากพื้นที่เหล่านี้ลดลง

4) ผู้สนับสนุน ได้แก่ ผู้ปกครอง ผู้บริหารจาก หน่วยงานต้นสังกัด ศึกษานิเทศก์ ประชาชนในชุมชน บุคคลเหล่านี้ บางส่วนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง บางฝ่ายเป็นเสมือนพี่เลี้ยง ทางวิชาการ เช่น ศึกษานิเทศก์ ที่หลังจากปรับโครงสร้างเป็นเขตพื้นที่ และมอบอำนาจไปสู่โรงเรียน ทำให้เกิดปัญหาความสับสนในการ

นิเทศอยู่บ้าง เช่น ครูที่มาจากโรงเรียนไม่ยอมรับแนวทางการนิเทศที่มาจาก สปช.เดิม แต่อย่างไรก็ตาม บุคคลเหล่านี้ยังต้องทำงานควบคู่กับโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมการวิจัยในชั้นเรียน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันหลากหลาย

ในส่วนของพ่อแม่ผู้ปกครอง นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างมากในการส่งเสริม การเรียนรู้และการจัดการศึกษาในทุกกลุ่มการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มการศึกษาปฐมวัย พบว่า ผู้ปกครองจำนวนมาก ยังไม่ได้มีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้กับสถานศึกษาให้บุตรหลานของตนมากนัก โดยอาจเข้าร่วมเฉพาะเมื่อมีประชุมผู้ปกครองหรือการมีกิจกรรมที่ทางสถานศึกษาจัดขึ้น

อย่างไรก็ตาม พบว่า ผู้ปกครองบางกลุ่มมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ตามแนวทางที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมากขึ้น โดยผู้ปกครองบางกลุ่มมีส่วนร่วมเข้าไปจัดการเรียนรู้กับสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด ซึ่งปรากฏมากขึ้นในกลุ่มของการศึกษาปฐมวัย แต่มักจะเป็นผู้ปกครองที่ค่อนข้างมีความรู้หรือมีระดับการศึกษาสูง หรือมีการรวมตัวของผู้ปกครองในลักษณะชมรม สมาคมเครือข่ายผู้ปกครองในระดับสถานศึกษา รวมถึงการรวมตัวของกลุ่มผู้ปกครองเป็นเครือข่ายระดับชาติ เช่น เครือข่ายพ่อแม่-เยาวชนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา เพื่อติดตามและเสนอข้อคิดเห็นการแก้ไขปัญหาการศึกษาของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม เครือข่ายพ่อแม่ผู้ปกครองและเยาวชน ยังไม่มีกิจกรรมหรือการดำเนินการที่ต่อเนื่องมากนัก ทั้งนี้เนื่องด้วยยังขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและเพียงพอจากรัฐ

แต่ปัญหาที่พบเกี่ยวกับผู้ปกครองคือ

- ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและวิธีการในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

- ผู้ปกครองบางส่วนยังมีค่านิยมให้บุตรหลานมุ่งเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย และยังไม่มีการเตรียมความพร้อมและเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางผู้เรียนเป็นสำคัญให้แก่บุตรหลาน

- ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่ยังไม่ได้เป็นจุดสำคัญของการเรียนรู้ รวมถึงการขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วม แต่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางนี้อย่างแท้จริง

- ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลาในการเข้ามีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่ซับซ้อนหรือที่ต้องใช้เวลามาก เนื่องจากไม่ค่อยมีเวลา เพราะต้องประกอบอาชีพ

- สถานศึกษาเองยังมีความจำกัดในการเปิดหรือนำเสนอช่องทางให้ผู้ปกครองเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารอย่างแท้จริง เนื่องจากระบบโรงเรียนที่มีข้อจำกัดในตัวเอง โดยโรงเรียนส่วนใหญ่มุ่งรับผิดชอบหน่วยงานต้นสังกัดมากกว่าประชาชน

บทบาทที่พึงปรารถนาของพ่อแม่ผู้ปกครอง คือ

1) การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้แก่บุตรหลานของตน

ผู้ปกครองควรพัฒนาตนเองให้มีบทบาทในการเตรียมความพร้อมและพัฒนาการเรียนรู้ให้แก่บุตรหลานของตนโดยไม่ทิ้ง

ภาระในการเลี้ยงดูให้กับสถานศึกษาแต่ฝ่ายเดียว โดยมีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

- การมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาการเรียนรู้อันของบุตรหลาน และช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ เพิ่มศักยภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการมีส่วนร่วมช่วยค้นหาแวว/ความถนัด เพราะผู้ปกครองเป็นผู้มีส่วนในการดูแล และใกล้ชิดบุตรหลานของตนมากที่สุด
- การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมให้แก่ผู้เรียน นอกเหนือจากโรงเรียน
- การศึกษาและทำความเข้าใจนโยบาย กฎระเบียบ และวิธีการสอนของโรงเรียน และการประเมินผลความสำเร็จต่าง ๆ ของบุตรหลาน
- การเข้าไปมีส่วนร่วมหรือสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือข่ายพ่อแม่ และผู้ปกครองในสถานศึกษา
- การร่วมเรียนรู้กับครูเกี่ยวกับพฤติกรรม แนวทางการเรียนรู้ของผู้เรียนและแนวทางสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มที่ตามวัยและตามความสนใจ
- การเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนตลอดจนการนำข้อมูลของผู้เรียนมาใช้วางแผนพัฒนาผู้เรียนร่วมกับครู
- การพยายามนำตนเองเข้าร่วมประชุม อภิปรายเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การพัฒนาและความก้าวหน้าในการเรียนรู้
- การพบครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน

2) การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในสถานศึกษาในลักษณะต่อไปนี้ เช่น

- การมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการส่งเสริมพัฒนาการของลูก เช่น เข้ามาช่วยเหลือครูในการดูแลผู้เรียน ซึ่งหมายถึง บุตรหลานของตนเอง และรวมถึงเด็กคนอื่นด้วย

- การเข้ามาเป็นวิทยากร หรือมีส่วนร่วมให้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ตามความถนัดและเชี่ยวชาญของตน

- การนำตนเข้าไปมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างแท้จริง ไม่ใช่มีแต่ชื่อแต่ไม่ได้มีส่วนร่วม โดยเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมรับผิดชอบ และร่วมตัดสินใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนตามนโยบายการกระจายอำนาจ มีส่วนร่วมประเมินหลักสูตรและบริการต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น และนำเสนอความคิดเห็นในทางสร้างสรรค์

2. ปัจจัยในเชิงระบบและกระบวนการ ได้แก่ ระบบการเรียนการสอน การบริหารจัดการและระบบความคิดความเข้าใจ โดยมีผลการวิจัยชี้ว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ได้ผลมากที่สุดคือการปฏิรูปทั้งโรงเรียน (Whole School Approach)

การศึกษาในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับแนวการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียน การบริหารงานแบบโรงเรียนเป็นฐาน และการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ทั้งสามความคิดคือรากฐานความคิดเดียวกัน ที่ผ่านมามีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาในเรื่องนี้ บางวิจัยเป็นวิจัยเชิงสำรวจ บางวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิจัยต่างชี้ชัดตรงกันว่าหากโรงเรียนสามารถปรับระบบ

การบริหารโรงเรียนพร้อมกันทั้งระบบโรงเรียน ทุกมิติ และบุคลากร ทุกฝ่ายจะทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอน การทำงานดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ผู้ปกครอง ผู้รู้ในชุมชนมีช่องทาง เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ เพียงแต่วิธีการปฏิรูปทั้งโรงเรียนต้อง ใช้พลังทุกอย่างอย่างมาก ผู้บริหารต้องเข้าใจชัดเจนว่าคืออะไร มีแนวทางที่ชัดเจนอะไร ครูต้องทุ่มเทและพร้อมที่จะรื้อถอนความ เคยชินเดิม ๆ ผู้เรียนต้องให้ความร่วมมือศึกษานิเทศก์และบุคลากร จากหน่วยงานต้นสังกัดพร้อมให้คำปรึกษาอย่างฉันทันมิตร และเมื่อ ปรับแล้วต้องรักษาระดับให้คงอยู่ต่อไป

ผลที่ทดลองปฏิบัติกันมาส่วนใหญ่เมื่อได้ผลยืนยันทตาม สมมติฐานวิจัยแล้ว นักวิจัยและนักวิชาการหมดภาระกับโรงเรียน ความคงทนของการปฏิบัติก็หายไป เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวแล้วว่าการ ปฏิรูปทั้งระบบต้องใช้พลัง ใช้ความใส่ใจอย่างสูง

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับสังคมภายนอก หากโรงเรียนสามารถทำให้ครบวงจร ทั้งชุมชน ผู้ปกครอง หน่วยงานระดับบน โรงเรียนจะได้รับการ สนับสนุนเป็นอย่างดี

3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคม

แม้ว่าจะพยายามปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนแต่ยังมี สภาพแวดล้อมหลายอย่างทั้งในและนอกโรงเรียนที่ยังไม่เอื้อให้เกิด การเรียนรู้ตามแนวทางที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการศึกษาของสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน สภาพแวดล้อม ดังนี้

- ด้านการสนับสนุนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ครูไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านสื่อที่ทันสมัย สถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางนี้ ครูอาจารย์ส่วนหนึ่งยังไม่เข้าใจเรื่องการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยสถานศึกษาไม่มีงบประมาณที่เพียงพอในการส่งเสริมให้ครูพัฒนาผลงานด้านการจัดการเรียนรู้

- ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ห้องปฏิบัติการไม่เพียงพอ สื่อการสอนไม่ทันสมัย ไม่มีเวลาในการผลิตสื่อเพราะครูมีภาระงานมาก

- ด้านสื่อและหนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอน มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้า มีความล้าสมัย การสอนส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นเนื้อหามากกว่ากระบวนการคิด

ในด้านกายภาพได้ข้อสรุปว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ/ปริมณฑลมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในภาคอื่น ๆ รวมทั้งโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ก็มีแนวโน้มที่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าโรงเรียนในภาคอื่นด้วย นอกจากนั้น ยังพบอีกว่า โรงเรียนในกรุงเทพฯ/ปริมณฑลมีแนวโน้มที่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นในปี 2546 ในขณะที่โรงเรียนในภาคอื่น มีแนวโน้มลดลง

ขนาดของโรงเรียน ส่งผลชัดเจนว่า โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงเป็นโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ที่สุด (มีผู้เรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป) และใหญ่มาก (ผู้เรียน 1,501-2,499 คน) ที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำคือโรงเรียนที่มีขนาดเล็กมาก และขนาดเล็ก โดยมีข้อมูล

ในช่วงปี 2544-2546 ชื่อว่า โรงเรียนขนาดเล็กแนวโน้มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลง

ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพและความสมบูรณ์ของปัจจัยสนับสนุนต่างกัน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับใด

4. ทรัพยากรสนับสนุน ได้แก่ งบประมาณ จำนวนครู และอื่นๆ

ในด้านงบประมาณเพื่อการศึกษา การศึกษาไทยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐไม่น้อยกว่าประเทศอื่น โดยปีงบประมาณ 2550 ไทยตั้งงบไว้ที่ร้อยละ 21 ของงบประมาณทั้งหมดหรือประมาณ 1 ใน 4 ของงบประมาณรวม หากเทียบกับผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (GDP) จะอยู่ที่ร้อยละ 3.9 ซึ่งมากกว่าประเทศในเอเชียที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา เช่น สิงคโปร์ลงทุนทางการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 3.4 ของ GDP แต่อันดับด้านสมรรถนะทางการศึกษากลับสูงกว่าไทยถึง 35 อันดับ (ไทย 48 สิงคโปร์ 13) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ประสิทธิภาพการใช้จ่ายเงินเพื่อพัฒนาการศึกษาของไทยยังค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะงบประมาณไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 จัดสรรไปในเรื่องค่าตอบแทนใช้สอย ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นหลังจากลดลงมาช่วงหนึ่ง เนื่องจากการส่งเสริมให้ครูมีวิทยฐานะเพิ่มขึ้น และการเพิ่มวิทยฐานะผูกพันกับการเพิ่มค่าตอบแทน แต่กลับไม่สามารถเพิ่มสัมฤทธิ์ผลทางการทำงานได้ แม้ว่างบประมาณที่ใช้ในแต่ละปีมีจำนวนไม่น้อย แต่กระนั้นโรงเรียนแต่ละโรงก็ยังไม่ประสบกับปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ จนทำให้การรณรงค์หาเงิน

นอกจากประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียน กลายเป็นงานหลักของผู้บริหาร และถือเป็นการวัดฝีมือของผู้บริหารมากกว่าการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาวิชาการ

ความขาดแคลนงบประมาณและการแข่งขันแสวงหาเงินนอกระบบประมาณปรากฏแม้ในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่ทำให้สถาบันการศึกษาจำนวนมากมุ่งเปิดสอนโครงการพิเศษ หลายรูปแบบ จนหมิ่นเหม่ต่อการละเลยเรื่องคุณภาพของผู้จบการศึกษา เพียงเพื่อการหาเงินนอกระบบประมาณเข้าสู่สถาบันของตน

ในด้านของจำนวนครู โดยทั่วไปอยู่ในสภาวะที่ขาดแคลนไม่เพียงพอและยิ่งขาดแคลนมากยิ่งขึ้นเมื่อผ่านช่วงเวลาของการเปิดโอกาสให้มีการออกจากราชการก่อนเกษียณอายุ ครูในทุกระดับการศึกษาจึงยังต้องมีการะงานเพิ่มขึ้น จากข้อมูลการศึกษาของ OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) ทำให้เห็นว่าครูไทยมีภาระงานหนักมากกว่าครูในประเทศในกลุ่ม OECD ด้วยกัน ทั้งในด้านความรับผิดชอบต่อผู้เรียนในแต่ละชั้น โดยครูระดับประถมศึกษาในโรงเรียนเอกชน มีผู้เรียนต่อห้อง 36.9 คน (เฉลี่ยของ OECD 21.5 คน) แต่ตัวเลขเฉลี่ยโรงเรียนของรัฐอยู่ที่ 22.9 คน ซึ่งเป็นผลเนื่องจากไทยมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก โดยโรงเรียนขนาดเล็กไม่ได้หมายความว่าจะมีคุณภาพเพิ่มขึ้น เนื่องจากยิ่งขาดแคลนทรัพยากรในแง่อื่น ในขณะที่ครูไทยระดับประถมศึกษา มีภาระงาน (Working Time) 900 ชั่วโมง ประเทศ OECD เฉลี่ย 795 ชั่วโมงต่อปี ครูในระดับมัธยมศึกษาของไทย มีภาระงานนับเป็น ชั่วโมงได้ 1,100 ชั่วโมงต่อปี ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของ OECD อยู่ที่ 701

ชั่วโมงต่อปีเท่านั้น ทั้งๆ ที่มีภาระงานมากกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอื่น แต่ครูไทยกลับได้รับเงินเดือนขั้นสูงสุดสำหรับผู้จบปริญญาตรีอยู่ที่ 29,151 ดอลลาร์สหรัฐ โดยค่าเฉลี่ยเงินเดือนของผู้จบปริญญาตรีในประเทศกลุ่ม OECD อยู่ที่ 43,447 ดอลลาร์สหรัฐ เมื่อพิจารณาในสภาพความเป็นจริงครูไทยอยู่ในสภาวะที่ต้องเผชิญกับความยุ่งยากทางวิชาชีพหลายด้าน ภาระหนักประการหนึ่งคือ การอยู่ในภาวะรองรับความคิดใหม่เกี่ยวกับการทำงานอย่างปรับตัวไม่ทัน เนื่องจากหลังมีการปฏิรูปการศึกษา มีความคิด มีคำศัพท์ใหม่ที่มากับความคิดใหม่ และมีคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับครูด้วยความหวังดีมากขึ้น จนครูรับไม่ทัน และท้ายสุดต้องตกอยู่ในสภาวะที่ไม่สามารถทำอะไรได้อย่างเต็มที่

ส่วนทรัพยากรอื่นๆ ที่รัฐส่งมอบให้แก่โรงเรียน มีลักษณะกระจายอย่างไม่ทั่วถึงและเป็นธรรม โดยโรงเรียนขนาดใหญ่จะได้รับงบประมาณและอุปกรณ์สนับสนุนสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาอย่างชัดเจน ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีคุณภาพต่ำ อันทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาสำหรับเด็กที่ควรได้เรียนในโรงเรียนที่มีคุณภาพดีกว่า แต่รัฐก็ยังหาทางแก้ปัญหาไม่ได้ เนื่องจากหากมีการยุบเลิกโรงเรียน ก็จะขัดแย้งกับความเห็นของประชาชนในละแวกใกล้เคียง

ปัญหาเร่งด่วน 10 ประการ เพื่อการแก้ไขและสร้างเสริมคุณภาพการศึกษา

ดังได้กล่าวไว้แต่ต้นว่า ประเทศไทยมีการผลักดันให้มีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบมาตั้งแต่ปี 2540 หลังจากประสบภาวะที่เรียกกันว่าฟองสบู่แตกทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อปรับการศึกษาให้สนองรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกสู่ยุคโลกาภิวัตน์หรือโลกไร้พรมแดน และเพื่อทำให้การปฏิรูปการศึกษา เป็นหนึ่งในสามมิติของการปฏิรูปสังคมไทย คือ **หนึ่ง** ปฏิรูปการเมืองด้วยการสร้างรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ที่เน้นการถ่วงดุล การตรวจสอบได้ และการเปิดพื้นที่ให้แก่การเมืองภาคประชาชน **สอง** คือการปฏิรูปการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) และผนวกด้วยการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อนำไปสู่การปฏิรูปที่**สาม** คือปฏิรูปสังคมที่เท่าเทียม สังคมแห่งการเรียนรู้และเป็นสังคมที่อยู่ดี มีสุข แต่เมื่อเวลาผ่านไปยังไม่ครบ 10 ปี การเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับที่ถือว่าดีที่สุดเท่าที่เคยมีมา ก็ถึงทางตันเช่นเดียวกับทางตันที่เคยเกิดเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 จนนำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งจัดว่าเป็นความล้มเหลวในเส้นทางของการพัฒนาประชาธิปไตย

ในส่วนของการศึกษาแม้ไม่มีจุดหยุดชะงักอย่างชัดเจน แต่ปรากฏการณ์หลายอย่างและหลายครั้งที่แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนไม่มีอะไรที่มั่นใจได้ว่า ดีสมตามที่ปรารถนา ก็ทำให้กล่าวได้หรือไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงที่ทำได้ตั้งแต่เปลี่ยนโครงสร้างระดับบน จนถึงระดับล่างของการจัด

การศึกษาไม่ทำให้มีประสิทธิภาพขึ้น ข้อมูลที่มาจากการประเมินทั้งภายในและภายนอกประเทศชี้ให้เห็นแต่ภาพที่มีแนวโน้มในทางลบมากกว่าทางบวก

ประเด็นต่อไปนี้คือประเด็นเร่งด่วนที่จะช่วยลดยังแนวโน้มทางลบของคุณภาพการศึกษาไทย

หนึ่ง ความสามารถในการอ่านและเขียน ตามสถิติของ IMD ที่แสดงให้เห็นว่าปีล่าสุดประชากรไทยไม่รู้หนังสือร้อยละ 7.4 และการประเมินของ PISA ในปี 2003 แสดงว่าเด็กมีความสามารถในการอ่านอยู่ในระดับต่ำกว่าพื้นฐานถึงร้อยละ 43 (เกาหลีมีเพียงร้อยละ 6) โดยยังไม่รวมเด็กที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ที่แฝงอยู่ในระบบโรงเรียน ประกอบกับมีงานวิจัยบางชิ้นที่พบข้อมูลว่าเด็กไทยมีการอ่านหนังสือน้อยมาก ย่อมชี้ให้เห็นถึงภาวะวิกฤติที่ต้องหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพราะการอ่านคือกุญแจสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังปัญหาหนึ่งที่พบในการลงมติรับ-ไม่รับรัฐธรรมนูญคือคนไทยไม่อ่านรัฐธรรมนูญที่ได้รับแจกไป ตลอดจนเป็นเครื่องมือของสังคมแห่งการเรียนรู้

สอง ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษาที่มีมาตรฐาน ประเด็นเรื่องความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาเป็นประเด็นที่มีการเน้นย้ำมาตลอดเวลาของการพัฒนาการศึกษา แต่กระนั้นถึงวันนี้ เรื่องนี้ก็ยังคงเป็นปัญหาเชิงซ้อนที่รัฐยังไม่สามารถขจัดให้เบาบางลงได้ แต่กลับมีปรากฏการณ์ไม่เสมอภาคอย่างใหม่เกิดขึ้น เช่น ผู้เรียนในชุมชนที่มีการลดลงของจำนวนประชากร และเด็กที่เกิดใหม่ ส่งผลให้มีโรงเรียนขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป

โรงเรียนเหล่านี้อยู่อย่างขาดแคลนทั้งครูและทรัพยากรสนับสนุนต่างๆ เด็กขาดแม่แต่การมีเพื่อนที่หลากหลาย สถานการณ์นี้รวมทั้งโรงเรียนขยายโอกาสที่มีที่ให้เด็กเรียน แต่เป็นการเรียนบนความขาดแคลนกว่า ผู้เรียนในระดับชั้นเรียนเดียวกันที่เรียนอยู่ในเมืองหรือโรงเรียนขนาดกลาง ขนาดใหญ่

สาม การใช้งบประมาณในลักษณะที่เป็นกลไกขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา แทนการใช้งบประมาณในลักษณะของการรักษาสถานภาพของสถานศึกษา (supply side) ในประเทศที่มีการปฏิรูปการศึกษาก่อนประเทศไทย เช่น เกาหลี นำเงินที่เก็บจากภาษีสินค้าที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของคนเช่น สุรา และบุหรี่ มาจัดสรรเพื่อการศึกษา โดยจะให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนที่มีจุดเด่นทางนวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้มีกำลังทำงานเพิ่มขึ้นและเพื่อขยายผลสู่โรงเรียนอื่น ในส่วนของการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ต้องเน้นอุดหนุนการสร้างศูนย์ความเป็นเลิศตามสาขาวิชา หรือตามการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ ในขณะที่สถานศึกษาทั่วไปก็ได้รับงบประมาณตามพื้นฐานของการจัดการศึกษาอย่างเพียงพอ

สี่ การเปลี่ยนวิธีคิดในการบริหารจัดการการศึกษาให้มีความชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันการทำงานมีลักษณะการทำงานแบบงานประจำตามเป้าหมายของการศึกษาแต่ละระดับ แต่หากต้องการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพของประเทศ รัฐอาจต้องแสดงความเข้มแข็งทางวิชาการที่มีวิสัยทัศน์อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน และกล่าวให้เป็นเสียงเดียวกันแนวทางเดียวกันว่า แต่ละปี การศึกษาการศึกษาแต่ละระดับจะเน้นที่เรื่องอะไร เช่น ปีนี้จะเน้น

อย่างเต็มที่กับการสร้างความแข็งแกร่งในเรื่องคณิตศาสตร์ ที่มีตัวเลขชัดเจนว่าผู้เรียนไทยยังอ่อนด้อยกว่าชาติอื่น หรือเน้นเรื่องการเพิ่มทักษะฝีมือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในสายอาชีวศึกษาเป็นต้น

ห้า การสร้างความเข้มแข็งให้กับการเรียนรู้ในภาคประชาชน การส่งเสริมเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต หรือการศึกษาตามอัธยาศัย มิได้เกิดในศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์วิทยาศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว ชีวิตจริงของประชาชนต้องเผชิญกับข้อขัดแย้งและความไม่ลงตัวในการดำเนินชีวิตหลายอย่าง สถานการณ์ของการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องข้อขัดแย้งของผลประโยชน์ทางสังคม เช่น การแย่งชิงการใช้ทรัพยากรน้ำ การใช้ประโยชน์จากป่า การใช้และรักษาสภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ไม่เกิดจากการสอนให้รักธรรมชาติ แต่รัฐและท้องถิ่นควรเพิ่มบทบาทในการทำความเข้าใจ การเรียนรู้ร่วมกัน และส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นทำงานวิจัย ค้นหา และสร้างความรู้เพื่อหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้บนฐานของความจริงของชีวิต

หก การถ่ายโอนความรู้ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา อาชีวศึกษากับภาคเอกชน ในช่วงเวลาที่ผ่านมามากกับสถาบันการศึกษาไทยมีความร่วมมือทางวิชาการกันไม่มากนักคืออยู่ในระดับ 4.39 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 เนื่องจากคนที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอาชีวศึกษามักคิดว่าตนเองมีความรู้พอที่จะสอนลูกศิษย์ได้ และสถาบันการศึกษามีความรู้ที่สมบูรณ์อยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริงกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น เนื่องจากในปัจจุบันภาคเอกชน มีการเคลื่อนไหวค้นหาความรู้ใหม่ หรือรับความรู้ใหม่จากภายนอกประเทศได้รวดเร็วและมากกว่า ต่างจากยุคสมัยก่อนที่งาน

วิจัย เพื่อสร้างนวัตกรรมมักเกิดในสถาบันการศึกษา การเรียนรู้ร่วมกัน หรือการใช้ภูมิรัฐจากเอกชนจะเป็นตัวช่วยพัฒนาภูมิรัฐของสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนได้อย่างดี

เจ็ด การเพิ่มความหลากหลายของการจัดการศึกษา
 ในงานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า ภาคเอกชนยังสามารถจัดการศึกษา ได้มีคุณภาพสูงกว่าสถาบันของรัฐในภาพเฉลี่ย แต่รัฐอาจต้องเลิกคิดเรื่องการแบ่งแรง เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายสามารถจัดการศึกษาได้ในลักษณะที่เป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน ดังนั้น การยกเลิก หรือลดเลิก นโยบาย ทำที่ และกฎระเบียบบางประการที่เป็นข้อจำกัดของการศึกษาภาคเอกชน ควรเป็นสิ่งเร้าที่เร่งกระทำ

แปด การสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการประกันคุณภาพ
 สถาบันการศึกษาทุกระดับต้องมั่นใจในตนเองว่าผู้ที่จบจากสถาบันการศึกษาของตนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สถาบันนั้นกำหนด ผู้ที่จบสายอาชีพหรือวิชาชีพจากอุดมศึกษาต้องมั่นใจว่ามีสมรรถนะทางวิชาชีพตามที่ต้องการ และสามารถตรวจสอบได้ การประกันคุณภาพจึงควรเน้นที่ผลได้จากสถาบันศึกษามากกว่าเน้นที่ตัวกระบวนการทำงาน กระบวนการทำงานควรเป็นเรื่องของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งจะดูแลกันเอง

เก้า การให้ความสำคัญกับคนชายขอบ
 คนชายขอบคือกลุ่มคนที่ถูกกีดกันออกจากสังคมหลักหรือกลุ่มคนหลัก ทำให้ไม่สามารถเข้าอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทางสังคมได้ และมักจะหลุดออกจากบริการต่างๆ ทางสังคม แม้แต่เรื่องของการศึกษา การเรียนรู้ โดยส่วนใหญ่ที่ผ่านมากลุ่มคนทำงานนอกภาครัฐ (NGO) เป็นให้การ

ดูแลอยู่ รัฐจึงควรทำสองประการคือจัดแนวทางรองรับคนเหล่านี้ หรือส่งเสริมให้กลุ่มคนทำงานนอกภาครัฐซึ่งมีความรู้ ความเข้าใจและความ เป็นมิตรกับคนเหล่านี้ ได้ทำงานกับคนเหล่านี้เพิ่มขึ้น

สิบ ความแพร่หลาย ความเข้มข้น และความทันสมัยของเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แม้ในช่วงการปฏิรูปการศึกษาจะมีการกำหนดเทคโนโลยีการศึกษาไว้เป็นหมวดหนึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในภาคปฏิบัติในสถาบันการศึกษามีการกล่าวถึง การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน มีการกล่าวถึง E-Learning หรือการเรียนผ่าน WEB แต่ถึงปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นไปตามที่หวัง ด้วยปัญหาการขาดทั้งคน ทั้งงบประมาณ และขาดระบบรองรับ สิ่งที่ปรากฏในสถาบันการศึกษาอาจได้เห็นจำนวนคอมพิวเตอร์ที่มีมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในสภาพที่ไม่เพียงพอ รัฐอาจต้องทำงานอย่างจริงจังมากขึ้นในการนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นพื้นฐานทางการศึกษา เนื่องจากการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาคือเป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติทางการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และจะเป็นตัวช่วยแพร่กระจายความรู้ไปยังท้องถิ่นห่างไกล อันเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษารวมทั้งช่วยขยายพรมแดนแห่งการค้นหาความรู้ให้ขยายกว้างขึ้น

ประเด็นปัญหาเหล่านี้ได้รับการตอกย้ำจากที่การประชุมระดมความคิดจากผู้แทนของผู้บริหารองค์กรหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวนรวม 39 คน ซึ่งจัดโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2550 ที่ประชุมได้กล่าวถึงปัญหา การจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. ความไม่เข้าใจในปรัชญา/ เป้าหมายการศึกษาในการจัดการศึกษาใน แต่ละระดับและประเภทการศึกษาที่แท้จริงของหน่วยงานที่จัดการศึกษา เช่น เป้าหมายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตที่รอบรู้ สามารถพึ่งตนเองได้ มีภาวะผู้นำ สามารถสร้างงานได้ แต่การผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นการผลิตที่รองรับตลาดแรงงาน ซึ่งควรเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาควรจะเป็นผู้ดำเนินการ เป็นต้น

2. ความไม่ชัดเจนในแนวทางปฏิบัติของการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา/ สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะในด้านวิชาการ ทั้งในแง่ของผู้ปฏิบัติระดับสถานศึกษา/ สถาบันการศึกษา และผู้ปฏิบัติในหน่วยงานส่วนกลาง ก่อให้เกิดปัญหาความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน เช่น ระบบการตรวจสอบหลักสูตรที่จัดทำ ระบบการขออนุญาตใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่สถานศึกษาจัดทำ เป็นต้น

3. ความไม่ชัดเจนในแนวทางปฏิบัติเมื่อหน่วยงานส่วนกลางสั่งการ/มอบนโยบายให้ระดับปฏิบัติดำเนินการ เช่น ขาดแนวทางปฏิบัติซึ่งควรควบคู่ไปกับตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามแนวทางนั้นๆ ความไม่ต่อเนื่องและการปรับเปลี่ยนนโยบายบ่อยครั้งเมื่อมีการโยกย้ายผู้บริหารระดับสูง/หัวหน้าส่วนราชการตามวาระการดำรงตำแหน่งหรือตามสถานการณ์บ้านเมือง เป็นต้น

4. แม้ว่าหลักสูตรจะเป็นกรอบแนวทางในการกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ โดยให้อิสระแก่ครูผู้สอนได้จัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับสภาพจริงของการเรียนรู้ แต่สิ่งสำคัญและทุกฝ่ายควรให้ความตระหนักคือ ความต่อเนื่องในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยให้สอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่นและการเปลี่ยนแปลงของโลก

5. ความต่อเนื่องของการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ไม่สามารถคิดวิเคราะห์ และตีความสิ่งที่อ่านของผู้เรียน ซึ่งเป็นปัญหาสะสมและพอกพูนยิ่งขึ้นสำหรับผู้เรียนที่ต้องเรียนต่อในระดับชั้นสูงขึ้น หรือประเภทการศึกษาที่สูงขึ้น

บรรณานุกรม

- กิตติยวดี บุญชื้อ และวิภา ตัณฑุลพงษ์ รายงานการวิจัยเรื่อง
โรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
คณะวิจัยที่ 10 เอกสารโรเนียว 2545
- จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์ เด็กไทยบนทางสามแพร่ง: บทสังเคราะห์
กรณีศึกษาเด็กและเยาวชนรายจังหวัด ในโครงการ
ติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด ปี 2547-
2548 กรุงเทพฯ: สถาบันรามจิตติ 2550
- ประเมินผลการจัดการศึกษา, สำนัก สำนักงานเลขาธิการสภา
การศึกษา รายงานการสังเคราะห์ผลการติดตามและ
ประเมินการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา กรุงเทพฯ:
พริกหวานกราฟฟิคจำกัด 2549
- _____ รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพฯ: สกศ. 2550
- _____ รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้
ระดับการศึกษาปฐมวัย กรุงเทพฯ: สกศ. 2550
- _____ รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้
ระดับอาชีวศึกษา กรุงเทพฯ: สกศ. 2550
- _____ รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้
ระดับอุดมศึกษา กรุงเทพฯ: สกศ. 2550
- _____ รายงานผลการประเมินโอกาสและคุณภาพการศึกษา
ของไทย กรุงเทพฯ: สกศ.2550

รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, สำนักงาน ผลการ
ประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน เอกสารรายงานต่อ
กระทรวงศึกษาธิการ 2549

เลขา ปิยะอัจฉริยะ สถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียน
นำร่อง : บทเรียนและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กรุงเทพฯ:
โครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน (ร่าง) กรอบทิศทางการพัฒนา
การศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545- 2559)
ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่
10 (พ.ศ.2550-25554) กรุงเทพฯ: สกศ.2550

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน นโยบายและยุทธศาสตร์การ
พัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะการศึกษาไทย
กรุงเทพฯ: สกศ.2550

วิจัยและพัฒนาการศึกษา, สำนัก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ.2549 กรุงเทพฯ:
สกศ. 2550

วิเชียร เกตุสิงห์ รายงานการวิจัยประเมินผลตัวแปรที่มีอิทธิพล
ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน กรุงเทพฯ:สกศ. 2550

ศึกษาธิการ, กระทรวง 6 เดือน การขับเคลื่อนคุณธรรมนำความรู้
กรุงเทพฯ: รพ.ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
จำกัด 2550

สุณีย์ คล้ายนิล และคณะ **มองคุณภาพการศึกษาตะวันออก**
จากการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ กรุงเทพฯ:สถาบัน
ส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(สสวท.) 2550
Directorate- General for Education and Culture. European
report on the Quality of School Education. Italy: European
Community, 2001.

www.nectec.or.th

www.nstda.or.th

www.ipst.ac.th/biology

www.ipst.ac.th/smath

www.ipst.ac.th/it

www.ipst.ac.th/olympic

www.vcharkan.com

ภาคผนวก

รายนามคณะกรรมการอำนวยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

องค์ประกอบ

1. เลขธิการสภาการศึกษา (ดร.อำรุง จันทวานิช)	ที่ปรึกษา
2. รองเลขธิการสภาการศึกษา (ดร.สิริพร บุญญานันต์)	ที่ปรึกษา
3. รองเลขธิการสภาการศึกษา (นายนพพร สุวรรณรุจิ)	ที่ปรึกษา
4. ดร.นงราม เศรษฐพานิช	ที่ปรึกษา
5. ดร.วิเชียร เกตุสิงห์	ที่ปรึกษา
6. ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา (นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล)	ประธาน
7. ที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา (นางสุรางค์ โพธิ์พฤกษาวงศ์)	รองประธาน
8. รักษาการที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนการศึกษา (นางนิรมล กิตติวิบูลย์)	รองประธาน
9. ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษา (ดร.สุทศศรี วงษ์สมาน)	กรรมการ
10. ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา (นางสาววัฒนา อาทิตย์เที่ยง)	กรรมการ
11. ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา (ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี)	กรรมการ
12. ผู้อำนวยการสำนักพัฒนากฎหมายการศึกษา (นายกิตติรัตน์ มังคละคีรี)	กรรมการ
13. ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ (ดร.จิรพรรณ ปุณเกษม)	กรรมการและเลขานุการ
14. ดร.พินสุดา สิริขันธ์ศรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
15. นางสาวสมรัชนีกร อ่องเอิบ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
16. นางเพ็ญจันทร์ นครอินทร์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
17. ดร.ฟ้าม่วย เรืองเลิศบุญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

รายนามคณะทำงาน จัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษา

1. ที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา (นางสุรางค์ โพธิ์พฤษภาวงศ์)	ประธาน
2. ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา (นางสาววัฒนา อาทิตย์เที่ยง)	รองประธาน
3. ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา (ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี)	รองประธาน
4. รศ.ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี	คณะทำงาน
5. นางโสภณา ตาแก้ว	คณะทำงาน
6. นางเกื้อกุล ชั่งใจ	คณะทำงาน
7. นางเพ็ญจันทร์ นครอินทร์	เลขานุการ
8. นางสาวรุ่งตะวัน หอเจริญ	ผู้ช่วยเลขานุการ
9. นางสาวทัศนีย์ ชุ่มชื่นดี	ผู้ช่วยเลขานุการ

รายนามคณะทำงานจัดแนวทางแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษา

1. ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา (นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล)	ประธาน
2. ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ (ดร.จิรพรรณ ปุณเกษม)	รองประธาน
3. นางทิพย์สุดา สุขเมธเสนีย์	คณะทำงาน
4. ดร.วริยพร แสงนภาพวร	คณะทำงาน
5. นางเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์	คณะทำงาน
6. นางอรุณศรี ละอองแก้ว	คณะทำงาน
7. นางสาวบุญเทียม ศิริปัญญา	คณะทำงาน
8. นางสาวอุษา ชูชาติ	คณะทำงาน
9. ดร.นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม	คณะทำงาน
10. นางสาวสมรชนิกร อ่องเอิบ	เลขานุการ
11. นายสำเนา เนื้อทอง	ผู้ช่วยเลขานุการ
12. นางกนกพร ถนอมกลิ่น	ผู้ช่วยเลขานุการ
13. นางสาวอุษา คงสาย	ผู้ช่วยเลขานุการ

รายนามคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1. รักษาการในตำแหน่งที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนการศึกษา (นางนิรมล กิตติวิบูลย์)	ประธาน
2. ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษา (ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน)	รองประธาน
3. ดร.จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม	คณะกรรมการ
4. นายชาญ ตันติธรรมถาวร	คณะกรรมการ
5. ดร.ประภาพรพรณ ไชยวงศ์	คณะกรรมการ
6. นางสาวเพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง	คณะกรรมการ
7. นางสาวภักษิณีดา พันธุ์มเสน	คณะกรรมการ
8. ดร.พินสุดา สิริรังศรี	เลขานุการ
9. นางสาวศรีปทุม ตำนผดุงธรรม	ผู้ช่วยเลขานุการ
10. นางสาวอังคณา สำเภาประเสริฐ	ผู้ช่วยเลขานุการ
11. นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร.อำรุง จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สิริพร บุญญานันต์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นางสุรางค์ โพธิ์พฤกษาวงศ์	ที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผล การศึกษา

ผู้สังเคราะห์และเขียนรายงาน

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทิวี

ผู้รับผิดชอบโครงการและประสานงานการเก็บรวบรวมข้อมูล

ดร.อุมาพร หล่อสมฤดี	ผู้อำนวยการสำนักประเมินผล การจัดการศึกษา
นางเพ็ญจันทร์ นครอินทร์	หัวหน้ากลุ่มประเมินผล การจัดการเรียนรู้
นางโสภณา ตาแก้ว	หัวหน้ากลุ่มประเมินผล การศึกษามหาภาค
นางเกื้อกุล ชังใจ	นักวิชาการการศึกษา 8ว
นายอุคเรนทร์ สุขนวล	นักวิชาการการศึกษา 7ว
ดร.มรกต ศรีสุข	นักวิชาการการศึกษา 6ว
นางสาวจิรศรี อนวัชกุล	นักวิชาการการศึกษา 6ว
นางสาวรุ่งตะวัน หอเจริญ	นักวิชาการการศึกษา 6ว
นางสาวทัศนีย์ ชุ่มชื่นดี	นักวิชาการการศึกษา 6ว
นางสาวอุไรวรรณ พันธุ์สุจริต	นักวิชาการการศึกษา 5

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า

หากท่านไม่ใช่หนังสือเล่มนี้แล้ว

โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป